

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM
DALI

SULTAN RAEV'İN TOPON ESERİNDE SÖZ VARLIĞI

SEMİHA BURHANLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ DÖNE ARSLAN

2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Semiha BURHANLI

ÖZET**YÜKSEK LISANS TEZİ****SULTAN RAEV'İN TOPON ESERİNDE SÖZ VARLIĞI****SEMİHA BURHANLI****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN:DR. ÖĞR. ÜYESİ DÖNE ARSLAN**

Söz varlığı, bir dilde bulunan atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler, terimler, yabancı sözcükleri kapsayan kelime hazinesidir. Bir dilin söz varlığı incelenirken yazar ve şairlerin eserlerinin söz varlığı önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Yaşadıkları toplumun dilini, dinini, kültürünü, toplumsal olaylarını bu eserlerde görmek mümkündür. Bu tez çalışmasında da Sultan Raev'in Topon eserinin söz varlığı tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kırgız Türkleri başlığı altında Kırgız Tarihi, Kırgız Türkçesi ve Kırgız Edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde yazar Sultan Raev'in hayatı, edebi kişiliği, eserlerini içermektedir. Üçüncü bölümde söz varlığının içerdiği öğeler olan atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler ve yabancı sözcükler hakkında bilgiler verilmiştir. Son bölüm ve çalışmanın ana kısmı olan Topon eserinin söz varlığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma sayesinde yazar Sultan Raev'in Kırgız Türkçesinin hangi unsurlarını, ne kadar ve ne derece kullandığı tespit edilmiş ve Kırgız edebiyatına yapmış olduğu katkıyı ortaya çıkartmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Söz Varlığı, Sultan Raev, Atasözleri, Deyimler, Terimler, Kalıp Sözler, İkilemeler, Yabancı Sözcükler.

2023, 88 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****VOCABULARY IN SULTAN RAEV'S TOPON WORK****SEMİHA BURHANLI****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE****MODERN TURKIC LANGUAGES AND LITERATURE****SUPERVISOR:DR. ÖĞR. ÜYESİ DÖNE ARSLAN**

Vocabulary is the vocabulary that includes proverbs, idioms, stereotypes, reduplications, terms, foreign words in a language. While examining the vocabulary of a language, the vocabulary of the works of writers and poets is an important source. It is possible to see the language, religion, culture and social events of the society they live in in these works. In this thesis, it is aimed to determine the vocabulary of Sultan Raev's Topon.

The thesis, work consists of four parts. In the first chapter, information about Kyrgyz History, Kyrgyz Turkish and Kyrgyz Literature is given under the title of Kyrgyz Turks. The second part includes the life, literary personality and works of the writer Sultan Raev. In the third chapter, information about proverbs, idioms, reduplications, terms, formulaic expressions and foreign words, which are the elements of the vocabulary, are given. Vocabulary of Topon, which is the last chapter and the main part of the study, has been determined.

Thanks to this study, it was determined which elements, how much and to what extent the author Sultan Raev used the Kyrgyz Turkish and tried to reveal her contribution to the Kyrgyz literature.

KEYWORDS: Vocabulary, Sultan Raev, Proverbs, İdioms, Reduplications, Terms, Formulaic expressions, Foreign words.

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme, bu süreç boyunca her zaman yanımda olan arkadaşım Ümmügölsüm Korkmaz'a, yardımlarından dolayı Sagın Alieva Hanım'a teşekkürü borç bilirim.

Tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan, tezimin hazırlanışında ve sonuçlandırma sürecinde manevi desteklerini, bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Döne ARSLAN'a sonsuz teşekkür ederim.

SEMİHA BURHANLI

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Ardalan (Literatür) Taraması.....	1
1.2 Araştırma Sorunları / Hipotezler	1
1.3 Tezin Amacı	2
1.4 Tezin Önemi	2
1.5 Tezin Sınırlılıkları	2
1.6 Yöntem	3
1.6.1 Araştırma Modeli	3
1.6.2 Verilerin Toplanması	3
1.6.3 Verilerin Analizi	3
1.6.4 Bulgular	4
2. KIRGIZ TÜRKLERİ	5
2.1 Kırgız Tarihi	5
2.2 Kırgız Türkçesi.....	6
2.3 Kırgız Edebiyatı	7
3. SULTAN RAEV	12
3.1 Sultan Raev'in Hayatı	12
3.1.1 Görevleri	12
3.2 Sultan Raev'in Edebi Kişiliği.....	13
3.3 Sultan Raev'in Eserleri.....	15
3.3.1 Cancaza (Tımarhane).....	17
3.3.2 Kün Karmagan Bala (Güneşi Tutan Çocuk).....	18
3.3.3 Kanışanın Köz Caşı (Kraliçenin Gözyaşı).....	19
3.3.4 Taacı (Taç).....	20
3.3.5 Mekkege Ketken Uzak Col (Mekeye Giden Uzun Yol).....	20
3.3.6 Oo, Kızdar! (Ah Kızlar).....	21
3.3.7 Barsbek	21
3.3.8 Suflör	22
3.3.9 İlegilek (Leylek)	22
3.3.10 Korona	22
3.3.11 Kadın.....	22
3.3.12 Pusu.....	23
3.3.13 Aptanın Beşinçi Künü (Haftanın Beşinci Günü)	23
3.3.14 Çan Col (Tozlu Yol)	24
3.3.15 Kaşar	25

3.3.16	Topon (Tufan).....	25
4.	SÖZ VARLIĞI.....	26
5.	SÖZ VARLIĞI UNSURLARI.....	31
5.1	Deyimler.....	31
5.2	Atasözleri.....	31
5.3	İkilemeler.....	32
5.4	Terimler.....	33
5.5	Kalıp Sözler.....	33
5.6	Yabancı Sözcükler.....	34
6.	TOPON ESERİNDE SÖZ VARLIĞI.....	36
6.1	Atasözleri.....	36
6.2	İkilemeler.....	36
6.3	Deyimler.....	38
6.4	Yabancı Sözcükler.....	44
6.4.1	Farsça Alıntı Kelimeler.....	44
6.4.2	Arapça Alıntı Kelimeler.....	47
6.4.3	Rusça Alıntı Kelimeler.....	50
6.4.4	Arapça- Farsça Alıntı Kelimeler.....	51
6.4.5	Moğolca Alıntı Kelimeler.....	51
6.5	Terim Sözler.....	51
6.5.1	Akrabalık Terimleri.....	52
6.5.2	Hayvan Adları.....	52
6.5.3	Meslek Terimleri.....	53
6.6	Kalıp Sözler.....	54
7.	SONUÇ.....	55
	KAYNAKLAR.....	58

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 6.1.1 Atasözleri	36
Tablo 6.2.1 İkilemeler	37
Tablo 6.3.1 Deyimler	38
Tablo 6.4.1.1 Farsça Alıntı Kelimeler	44
Tablo 6.4.2.1 Arapça Alıntı Kelimeler	47
Tablo 6.4.3.1 Rusça Alıntı Kelimeler	50
Tablo 6.4.4.1 Arapça-Farsça Alıntı Kelimeler	51
Tablo 6.4.5.1 Moğolca Alıntı Kelimeler	51
Tablo 6.5.1.1 Akrabalık Terimleri	52
Tablo 6.5.2.1 Hayvan Adları	52
Tablo 6.5.3.1 Meslek Terimleri	53
Tablo 6.6.1 Kalıp Sözler	54

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

TDK	: Türk Dil Kurumu
s.	: Sayfa
MÖ	: Milattan Önce
vs.	: vesaire
vb.	: ve benzeri
yy.	: Yüzyıl
vd.	: ve diğerleri
Çev.	: Çeviren
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

1. GİRİŞ

1.1 Ardalan (Literatür) Taraması

Literatür taraması sırasında Sultan Raev hakkında Türkiye’de Hayat Deniz İltaş’ın yazmış olduğu “Sultan Raev’in Tımarhane Adlı Eserinde Alegori” isimli yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Gökcan Çelik’in Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi’nde “Kırgız Dramaturjisi ve Sultan Rayev” isimli yüksek lisans tezi Sultan Raev hakkında yapılmış ikinci tez çalışmasıdır. Bu tezlerin dışında herhangi bir tez mevcut değildir. Sultan Raev’in üç eseri Türkiye Türkçesi’ne çevrilmiştir.

Bunlar:

Raev, S. (2019). *Tımarhane*. Çev. Orhan Söylemez. Ankara: Bengü Yayınları

Raev, S. (2011). *Haftanın Beşinci Günü*. Çev. Orhan Söylemez vd. Ankara: Bengü Yayınları

Raev, S. (2022). *Güneşi Tutan Çocuk*. Çev. Kemal Göz. Ankara: Bengü Yayınları

Sultan Raev’in Topon adlı eseri üzerine hiçbir çalışma bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bundan dolayı bu konunun seçilmesi uygun bulunmuştur.

1.2 Araştırma Sorunları / Hipotezler

Sultan Raev’in çağdaş Kırgız edebiyatındaki yeri ve önemi?

Sultan Raev’in Topon eserindeki söz varlığı ne düzeydedir?

Sultan Raev’in Topon eserinde söz varlığına ait hangi unsurlar bulunmaktadır?

Sultan Raev’in Topon eserinde atasözleri ve deyimlerin kullanımını bakımından ne düzeydedir?

Sultan Raev’in Topon eserinde ikilemelerin kullanımını bakımından ne düzeydedir?

Sultan Raev'in Topon eserinde kalıp sözlerin kullanımı bakımından ne düzeydedir?

Sultan Raev'in Topon eserinde terimlerin kullanımı bakımından ne düzeydedir?

Sultan Raev'in Topon eserinde kalıplaşmış sözlerin kullanımı bakımından ne düzeydedir?

1.3 Tezin Amacı

Yapılan bu çalışmada amaç, Sultan Raev'in "*Topon*" eserinde söz varlığını incelemek ve tespit etmektir. Bu çalışmada Topon eserinin kelime zenginliğini ortaya koymak ve Kırgız Türkçesinin zenginliğini oluşturan deyimleri, atasözlerini, ikilemeleri, kalıp sözleri, terimleri tespit etmektir. Ayrıca eser vasıtasıyla yazarın söz varlığı açığa çıkartılması amaçlanmaktadır.

1.4 Tezin Önemi

Dil, bir milletin hayat tarzını yansıtan kelimeler aracılığıyla kültürü gelecek nesillere aktaran bir araçtır. Bir milletin dilinden o milletin hayat tecrübesi, düşüncesi ve hayat tarzı ortaya çıkarılmaktadır. Söz varlığının zenginliği, bir dilin ve o dili konuşan toplumun anlatım gücüne yansımaktadır. Söz varlığının gücünü koruyabilen millet, her daim var olur.

Bir dilin zenginliğinin ortaya çıkması edebi eserlerin çok yönlü incelenmesiyle mümkündür. Şimdiye kadar Sultan Raev'in eserleri üzerinde söz varlığı çalışması yapılmamıştır. Bundan dolayı yapılacak olan çalışma önem arz etmektedir.

1.5 Tezin Sınırlılıkları

Bu çalışma;

1. Sultan Raev'in *Topon* eseri ile sınırlıdır.
2. Çalışmada *Topon* eserinin söz varlığı öğeleri olan atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, yabancı sözler, terimler alt başlıkları ile sınırlıdır.

1.6 Yöntem

1.6.1 Araştırma Modeli

Tez konusunun araştırılmasında kullanılacak olan, tarama modelidir. İlk olarak araştırmaya Sultan Raev'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri taranarak başlanacaktır. Daha sonra söz varlığı ile ilgili bilgiler veri tarama yöntemi ile tezlerden, kitaplardan, makalelerden, sözlüklerden yararlanılarak elde edilecektir. Elde edilen veriler sınıflandırılma yöntemi ile hangi söz varlığı ögesine ait olduğu saptanacaktır. Söz varlığı ögeleri olan atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler, yabancı sözcükler, terim sözler alt başlıkları altında incelenecektir.

1.6.2 Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında ilk olarak Kırgız Türkleri hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında Sultan Raev ve eserleri hakkında kısa bilgiler verilerek çalışmanın ana hattını oluşturan eserin söz varlığı hakkında kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taraması sırasında elektronik kaynaklara da başvurulmuştur. Elektronik kaynak taraması yapılırken hem latin alfabesi hem de Kiril alfabesi ile taramalar yapılmıştır.

Topon eseri taranarak sahip olduğu söz varlıkları fişleme yoluyla kaydedilmiştir. Kaydedilen veriler eserden cümle örnekleri alınarak desteklenmiştir. Söz varlığı taraması yapılırken atasözleri için Ülkü Çelik Şavk'ın *Kırgız Atasözleri*, deyimler için Ahmet Güngör'ün *Kırgızca Deyimler Sözlüğü*, ikilemeler için Mehmet Özeren'in *Kırgız Türkçesi Ağızlarındaki İkilemeler* kitaplarından yararlanılmıştır.

1.6.3 Verilerin Analizi

Toplanılan kaynaklarda ilk olarak bakılan şey, tez konusu için faydalanabilecek verilerin olmasıdır. Elektronik kaynakların derlenip fişleme yöntemi ile teze yarar sağlayacak olan, tez yazılırken kaynaklık edebilecek veriler sentezlenir. Aynı yöntem kitaplar, dergiler, makaleler için de kullanılır. Fişlenen kaynaklar sonucunda eserde yer alan söz varlığı ögeleri tespit edilerek tablo halinde sunulur.

1.6.4 Bulgular

Tezin bulgusu, Sultan Raev'in *Topon* eserindeki söz varlığı bulunarak hem Kırgız Türkçesinin kelime hazinesi hem de yazarın söz varlığının zenginliğine dair bilgi edinebilme imkanı sağlamaktır.

2. KIRGIZ TÜRKLERİ

2.1 Kırgız Tarihi

Kırgız Türklerinin tarihi çok eskiye dayanmaktadır. İlk defa Kırgız adı M.Ö. 2. yüzyıla ait Çin kaynaklarında geçmektedir. Kırgız adı, Çin kaynaklarında Kok'un biçiminde yer almaktadır. Ko-k'un, Kırgız adının tarihte bilinen ilk biçimi olarak kabul edilmektedir. Eski Türk yazıtlarında Kırkız, Arap kaynaklarında Hırkız, Fars kaynaklarında Hırhız, Kırkız, Türk kaynaklarında Qırqız, Qırgız, Kırgız olarak geçmektedir (Kıldıroğlu, 2017, s. 28-33).

6. yüzyılda Göktürk hakimiyetine giren Kırgızlar, bu durumu kabullenememiş ve birçok kez başkaldırıda bulunmuşlardır. Bunun sonucunda Göktürk hakimiyetine son vermişlerdir (Başdaş & Kutlu, 2016, s. 12).

Uygurlar döneminde kendi kağanlığını ilan etmek isteyen Kırgızlar, Uygurlar ile pek çok mücadeleye girişmişlerdir. Bu mücadeleler sonucunda Kırgızlar 840 yılında Uygur devletine son vermişler ve Kırgız kağanlığını kurmuşlardır (Buyar, 2017, s. 59).

Kırgızlar, 13. yüzyılda Moğol İmparatorluğu döneminde Çağatay ulusuna dahil olurlar. 16-17. yüzyıllarda Kalmuk ve Moğollarla mücadele etmişlerdir. 18. Yüzyılda Türkistan'da kurulan hanlıklara katılmışlardır (İnan, 1998, s. 40).

Kırgızlar ilk Rus işgali sırasında Kazak Türklerine benzediklerinden dolayı "Kazak" olarak isimlendirilmiştir. 1855 yılında Rus istilası Tanrı Dağlarına ulaşınca, Kırgızların, Kazak Türklerinden farklı oldukları anlaşılmış ve Ruslar bu Türk boyuna "Kara Kırgız" adını vermiştir (Caferoğlu, 1988, s. 30).

Kırgızların bulunduğu bölge 1868 yılında Ruslar tarafından işgal edilmiştir. 1865'te Taşkent'in ve 1876'da Hokand Hanlığının Ruslar tarafından alınmasıyla, Kırgızistan'ın güney bölgesi de tamamen Rusların eline geçmiştir. Kırgızistan coğrafyası idari yapısında Çarlık yöneticileri tarafından idare edilmiştir. Böylelikle bugünkü Kırgızistan coğrafyasının tamamında, 1876'dan 1991 yılına kadarki tarihi süreci içerisine alan Rus hâkimiyeti dönemi başlamıştır (Buyar, 2017, s. 78).

Rusların I. Dünya Savaşı'na girmek istemesiyle birlikte, halktan yüksek vergilerin talep edilmesi, halkın temel ihtiyaçların karşılanamaması, kolonileştirme politikası ile verimli arazilerin alınması ve yabancı kişilerin bu verimli arazilere yerleştirilmesi, en önemli sebep ise Rusların, Türk halklarında 19-49 yaş arasındaki erkeklerin Rus ordusunda savaşa çağırılması Türkistan'da 1916 yılında isyana sebep olmuştur. Bu isyan sonucunda pek çok Kırgız öldürülmüştür. Bu başkaldırı hareketine Ürkün adı verilmiştir (Vurgun, 2016, s. 316-319).

1917 Ekim Devrimi ile birlikte Çarlık dönemi yerini SSCB'ye bırakmıştır. Bu süreç ile birlikte Kırgızlarda bağımsız olma faaliyetlerinin net bir şekilde görüldüğü bir dönemi başlatmıştır.

1930'lu yıllarda Rusların "Kültür Devrimi" politikası olan, halkı yeniden eğitmek, kültürlerinden uzaklaştırmak amacıyla devlete karşı olan pek çok Kırgız şair ve yazar kurşunlanarak öldürülmüş ve gizlice gömülmüştür. Bu olay Çon Taş bölgesinde olduğundan dolayı "Çon Taş Katliamı" adı verilmiştir (Öksüz & Emir, 2020).

1946-1964 yılları arası Kırgız tarihyğrafisinde yeniden kurma ve gelişme dönemi, 1964-1985 yılları sosyalizmin gelişme dönemi, 1985- 1991 yılları da perestroyka yani yeniden yapılanma yılları olarak değerlendirilmektedir (Buyar, 2017, s. 85).

1986 yılında gerçekleşen Jeltoksan Hareketi sonucunda Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti dağılma sürecine girmiş, bu sayede pek çok Türk halkı bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Kırgızlar, 31 Ağustos 1991 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Buyar, 2017, s. 85).

2.2 Kırgız Türkçesi

Kırgız Türkçesi, Kırgız halkının konuştuğu, Kuzey-Kıpçak grubu lehçeleri içerisinde yer alan bir lehçedir. Aynı grupta yer alan Kazak Türkçesi ile birbirine çok yakın bir lehçedir (Buran & Alkaya, 2009, s. 319).

Kırgız Türkçesinin üç diyalekti bulunmaktadır. Bunlar, Kuzey, Güneybatı ve Güneydoğu'dur. Kırgız edebi dili Kuzey diyalektine dayanmaktadır (Ercilasun, 2007, s. 485).

Kırgız Türkleri 1924-1928 yılları arasında Arap alfabesini, 1928-1940 yılları arasında Latin alfabesini kullanmışlardır. 1940'tan başlayarak günümüze kadar Kiril alfabesini kullanmaktadırlar. 21 Ağustos 1991 bağımsızlık bildirgesi ile birlikte Kırgız Türkçesi resmi dil olarak ilan edilmiştir (Buran & Alkaya , 2009, s. 319).

Kırgız alfabesinde 34 harf bulunmaktadır. Bunların 22'si ünsüz, 8'i ünlü harflerdir. /я/, /ё/, /е/, /ю/ sembolleri bir ünlü bir ünsüzün birleşmesinden oluşmuştur. Ayrıca Rusçadan giren kelimelerde /ь/, /ы/ kesme ve yumuşatma işareti kullanılır (Kasapoğlu Çengel, 2017, s. 32).

2.3 Kırgız Edebiyatı

XX. yüzyıla kadar yazılı edebiyatı olmayan Kırgız Türklerinin çok geniş sözlü edebiyat geleneği vardır. Bu tür içerisinde destanlar ve halk hikâyeleri önemli bir yer tutar. Manas, Kurmanbek, Er Tabıldı, Kedeykan, Olcobay Menen Kişimcan, Er Eşim, Semetey önemli destanlardandır (Buran & Alkaya , 2009, s. 320).

Kırgızların yazıya geçmesiyle birlikte yazılı edebiyatları da ortaya çıkmaya başlamıştır. 1911'de Moldo Kılıç Şamırkanuulu'nun "Zilzala" adlı kitabı Kırgız Türkçesi ile yazılan ilk kitaptır (Buran & Alkaya , 2009, s. 320). Manas destanının da 1922- 1926 yılları arasında yazıya geçirildiği bilinmektedir (Kasapoğlu Çengel, 2017, s. 29).

Sovyet Dönemi Öncesi Kırgız Edebiyatı'nın temsilcileri, kalem şairleridir. Bu nedenle bazı edebiyat tarihi kitaplarında bu dönem, "Kol Cazma Adabiyatı" (El Yazma Edebiyatı) olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde medrese eğitimi alan aydın insanlara "Molla" demişlerdir. Moldo Kılıç, Moldo Niyaz veya Togolok Moldo gibi isimleri almışlardır. Mollalar yalnız din adamı sıfatını değil, kültür ve bilim adamı sıfatlarını da almışlar, çocuklara eğitim vermişlerdir (Özgen, 2008, s. 4).

Toktogul Satılğanov ve Togolok Moldo Kırgız edebiyatının ilk şairlerindedir. Şiirlerinde Sovyet ideolojisini övmüşlerdir. Bu dönemde milliyetçi fikirleriyle öne çıkan Kasım Tınıstanov önemli bir şairdir (Buran & Alkaya , 2009, s. 320).

1920'li yıllardan itibaren modern Kırgız edebiyatı gelişmeye başlamıştır. 1924 yılında çıkmaya başlayan Erkin Too gazetesi, Kırgız Türklerinin ilk süreli yayımıdır.

Bu dönemde gazeteler ve dergilere sıkça rastlanmaktadır. 1925 yılından itibaren kitaplara rastlamak mümkündür. 1925-1930 yılları halkın okuma-yazma oranının yüksek olduğu, bilimsel çalışmaların arttığı bir dönemdir (Söylemez & Aşlar, 2018, s. 214).

İlk nesir eserlerin çoğu Ekim ihtilalinden sonraki dönemlerde sınıf mücadelesi bilincini yaymak ve bu süreci hızlandırmak, kadın-erkek eşitsizliği, eski hayatı yerme, yeni hayatı övme gibi konular işlenmiştir. Ancak bu dönemde bu konuları işlemeyen, Kırgız hayatından izler taşıyan eserler veren yazarlar da mevcuttur. Mukay Elebayev bu yazarlardan biridir (Aşlar, 2018, s. 22).

Sovyet döneminde özellikle 1930'lu yıllardan itibaren Kırgız edebiyatında Mukay Elebayev, Coomart Bökönbayev, Cusup Turusbekov, Alıkul Osmanov, Aalı Tokombayev, Tölögön Kasimbekov ve Cengiz Aytmatov gibi pek çok şair ve yazar sayesinde epeyce yol almışlardır (Kasapoğlu Çengel, 2017, s. 30).

Sovyetler döneminde 1917-1930'lu yıllar arası kendi içerisinde ikiye bölünmektedir. 1919-1924 arasındaki dönem, modern Kırgız edebiyatının ana kadrosunu oluşturacak olan gençlerin yetişme dönemidir. Kırgız edebiyatının genç kalemleri, ilk eserlerini daha okul çağlarında vermeye başlamışlardır. Bu dönemin asıl önemli yanı yazarların eserlerini kendi dilleri ile yayımlamaları ve Kırgızistan'ın Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin içinde yer alması, bununla birlikte "Türkistan", "Türk" kimliğinin henüz sosyalist literatürden çıkartılmamış olmasıdır (Özgen, 2008, s. 50).

1924-1930 yılları arasındaki dönem, Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin dağıtıldığı, Kırgızistan'ın Sovyet Rusya içerisinde yer aldığı bir dönemdir. Bu dönemde Sovyetleştirme sürecinin yoğun olarak görüldüğü, Sovyet ideolojisinin eserlere yansıdığı Kırgız-Sovyet edebiyatının şekillendiği dönemdir (Özgen, 2008, s. 50).

1927 yılında "Kızıl Uçkun" (*Kızıl Kıvılcım*) edebiyat derneği kurulur. Bu dernek gelecekteki "Yazarlar Birliği'nin temeli konumundadır. Derneğin üyeleri arasında U. Abdukaimov, K. Bayalınov, K. Cantöşev, S. Karaçev, K. Malikov, A. Tokombayev, C. Bökönbayev, A. Osmonov, M. Elebayev gibi isimler bulunmaktadır. Kızıl Uçkun edebiyat derneğinin çağdaş Kırgız edebiyatının oluşumundaki önemi büyüktür (Aşlar, 2020, s. 17).

1940'lı yıllarda Kırgız edebiyatında dayanışma içerisinde mutluluğa ve başarıya ulaşma konuları ele alınmıştır. Alıkul Osmonov'un 1947 yılında çıkardığı şiir kitabı "*Mahabat*" (*Aşk*), 1947 yılında Kasımalı Bayalınov'un "*Bakit*" (*Mutluluk*) adlı uzun hikâyesi ve 1948 yılında Tügölbay Sıdıkbekov'un kaleme aldığı "*Bizdin Zamandın Kişileri*" (*Bizim Dönemin İnsanları*) adlı romanda yeniden yükselişe geçen Sovyet insanının mutluluğu ele alınmaktadır (Aşlar, 2020, s. 22).

Bu dönemde tiyatroyu da görmek mümkündür. 1942'de Kırgız müzikal tiyatrosu, Kırgız Opera ve Bale Tiyatrosu olarak değişir. Aalı Tokombayev'in "*Ant*" (*Ant*) (1942), Coomart Bökönbayev'in "*Toonun Kızı*" (*Dağın Kızı*) (1942), Kasımbek Eşmambetov'un "*Kara Tuman*" (*Kara Sis*) (1942), Otunçu Sarbagışev ve Kasımalı Cantöşev'in "*Azamattar*" (*Babayiğitler*), Kubanıçbek Malikov ile Amankul Kuttubayev'in "*Patriottor*" (*Vatanseverler*) (1942), Raykan Şükürbekov'un "*Kek*" (*İntikam*) (1943), Kasımalı Cantöşev'in "*Öç*" (1943), Taşım Baycıyev'in "*Cigitter*" (*Yiğitler*) (1944), Alıkul Osmonov'un "*Baatırdın Ölümü*" (*Kahramanın Ölümü*) (1945) isimli eserler, savaş yıllarında yazılan tiyatro eserlerinden bazılarıdır. Bu eserlerde Sovyet halklarının dostlukları, cephe hayatından kesitler verilmektedir (Özgen, 2008, s. 170).

Stalin'in ölümü sonrasında Kırgız edebiyatında C.Aytmatov, S. Eraliyev, S. Cusuyev, T. Kasımbekov, R. Rıskulov, S. Omurbayev, N. Baytemirov, K.Cusupaliyev, Ş. Beyşenaliyev gibi isimler yeni bir ivme kazandırmışlardır (Aşlar, 2020, s. 23).

Stalin'in ölümü bazı Kırgızlar tarafından üzüntü ile karşılanmıştır. Bunun sebebi ise Sovyetler döneminde Kırgızlar bir yazı dili edinmiş, 1924 yılında yayınlanmaya başlayan Erkin Too gazetesini çıkarmışlar, 1936 yılında Kırgız Sovyet Cumhuriyetinin ilân edilmesiyle de bir devlete sahip olmuşlardır. (Kara, 2013, s. 1763). Bunlardan dolayı da Stalin onlar için çok değerli ve kıymetliydi (Göz, 2015, s. 101).

1970-1980'li yıllarda Kırgız edebiyatının önemli isimlerinden Tölögön Kasımbek edebiyat sahnesinde öne çıkmaya başlar. 1966 yılında yayımladığı "*Singan Kılıç*" (*Kırılan Kılıç*) adlı eseri, onun adının duyulmasında büyük bir etken olmuştur. Kasımbek'in tarihî roman alanında açmış olduğu bu yeni ekole daha sonra K.

Osmonaliyev, Ş. Beyşenaliyev, A. Stamov, Ö. Danikeyev, E. Tursunov, E. Mederbekov, C. Toktonaliyev, S. Stamaliyev gibi isimler katılırlar ve tarihî roman alanında çok önemli eserler verirler (Aşlar, 2020, s. 28).

1980-1990'lı yıllarda Sovyet konuları artık Kırgız edebiyatında kullanılmamaya başlanır ve geçmişteki ideolojiye yakınlıklar eleştirilir (Buran & Alkaya , 2009, s. 321).

31 Ağustos 1991 tarihinde Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte edebiyatta yeni bir süreç başlamaktadır. Bu dönemde şairler ve yazarlar baskı yıllarında yazıp yayımlayamadığı eserlerini yayımlatırlar. Bu yıllarda Mar Bayciev'in "*Mezgil Baraktarı*" (Zaman Yaprakları, 1987), Kazat Akmatov'un "*Tyık Curt*" (Kutsal Yurt, 1981), "*Kündü Aylangan Cıldar*" (Güneşi Dolanan Yıllar, 1989) ve "*Munabiya*" (1987), Melis Makenbayev'in "*Börülördün Çıyırı*" (Kurtların Patikası, 1994), Beyşenbay Usubaliyev'in "*Tütün*" (Duman, 1991) gibi eserleri bu anlamda dikkatleri çeken eserlerdir (Aşlar, 2020, s. 30).

Kırgız edebiyatını dünyaya tanıtan Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un yazmış olduğu eserler pek çok dile çevrilmiştir. *Cemile* hikâyesi ile ünlünen Aytmatov; *Selvi Boylum Al Yazmalım*, *İlk Öğretmen*, *Gün Olur Asra Bedel*, *Beyaz Gemi*, *Kassandra Damgası*, *Dişi Kurdun Rüyalari*, *Toprak Ana*, *Elveda Gülsarı* gibi birçok eseri şaheser olma niteliğindedir (Buran & Alkaya , 2009, s. 321).

Salican Cigitov'un, Kırgız edebiyatı için tespit ettiği kriterler şu şekildedir: (Cigitov 2006)

- a) Kırgız Edebiyatı, Orta Asya'da yaşayan küçük bir halkın edebiyatıdır.
- b) Kırgız Edebiyatı, XX. yüzyıla kadar sosyal ve tarihi gelişimden uzakta kalan halkın edebiyatıdır.
- c) Kırgız Edebiyatı, dünyadaki en genç edebiyatlardan birisidir.
- d) Kırgız Edebiyatı, ancak XX. yüzyılın başlarında kâğıt üzerine yazılmaya başlayan, yetmiş yıl içerisinde bir takım gelişmeler gösterse de hâlâ tam olarak oturmamış, günümüzdeki bilgi akışına hükmedemeyen ve dünya medeniyetlerinin kazanmış

olduğu bilgi birikimini daha yeni yeni anlamaya başlayan yazı dili vasıtasıyla oluşturulan edebiyattır.

e) Kırgız Edebiyatı, devlet desteği ile ortaya çıkan, devletin verdiği maddi imkânlarla gelişimini devam ettiren, fakat diğer taraftan yine devletin politikalarının propagandasını yapmakla mükellef, kesintisiz olarak resmî otoritenin kontrolünde olan edebiyattır.

f) Kırgız Edebiyatı, genel olarak herhangi bir entelektüel temeli olmayan, yazarlık meziyetleri açısından yetersiz ve dünya standartlarının altında eğitim almış yazarlar tarafından ortaya konulan edebiyattır.

g) Kırgız edebiyatı, içerik ve tür olarak Batı edebiyatında işlenerek ortaya çıkan ve başka halkların edebiyatlarına da geçen edebî türlerde verilen eserlerle ortaya çıkan ve bu türlerin belli ölçüde yerleştiği edebiyattır.

3. SULTAN RAEV

3.1 Sultan Raev'in Hayatı

Edebiyatçı ve yazar olan Sultan Raev, 13 Temmuz 1958 tarihinde Oş bölgesinin Kara-Suu ilçesinin Cooş Köyü'nde dünyaya gelmiştir. 1984 yılında Kırgız Milli Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'nden mezun olmuştur (URL-1, 2023). Buradan mezun olduktan sonra dört üyeden oluşan “Cañırık” grubunda basgitar çalmış ve halk arasında şarkı söylemiştir. O zamanlar çok popüler olan İngiliz grup Beatles'tan etkilenmişler ve İngilizce rock şarkıları seslendirmişlerdir (URL-2, 2023).

3.1.1 Görevleri

Sultan Raev,

1984-1989 yılları arasında “Kırgızistan Madaniyatı” gazetesi muhabirliği

1991-2002 yılları arasında Kırgız Ruhü Gazetesi Genel Yayın Yönetmenliği

1989-1991 yılları arasında Asaba Gazetesi Baş Editör Yardımcılığı

1994 yılında Kansas Üniversitesi'nde (ABD) Gazetecilik ve Halkla İletişim Fakültesi'nde stajyer

2002-2004 yılları arasında Kırgız Cumhuriyeti Eğitim ve Kültür Bakan Yardımcılığı

2002-2004 yılları arasında Radio Liberty için siyasi yorumcu ve Kültür ve Sanatı Destekleme Halk Vakfı Başkanlığı

2005 yılında Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Kültürü Geliştirme Devlet Komisyonu Başkanı (URL-3, 2023).

2006-2007 yılları arasında Kırgız Cumhuriyeti Kültür Bakanı

2007-2010 yılları arasında Kırgız Cumhuriyeti Kültür ve Enformasyon Bakanı

2011-2013 yılları arasında Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Danışmanı – UNESCO Ulusal Komisyonu Başkanı

2013-2014 yılları arasında Kırgız Cumhuriyeti Kültür, Enformasyon ve Turizm Bakanı 2016-2017 yılları arasında Tarih ve Kültür Yılı Genel Müdürü

2017-2020 yılları arasında Kırgızistan Cumhurbaşkanlığı Ofisi - Başkan Danışmanı

2020-2022 yılları arasında Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreter Yardımcısı (URL-4, 2023)

2022'den beri TÜRKSÖY Genel Sekreterliği

3.2 Sultan Raev'in Edebi Kişiliği

Yazmış olduğu eserler sayesinde adından çokça söz ettiren Sultan Raev, çağdaş Kırgız edebiyatının en ünlü temsilcilerinden biridir. Sultan Raev, yazar olmasının yanı sıra önemli tiyatro eserleri ve senaryoları bulunmaktadır. Bu alanda kaleme aldığı eserler sayesinde pek çok ödüle lâyık görülmüştür. Eserleri diğer uluslar tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Edebiyata yeni bir soluk getiren yazar, insanları düşündürmekte ve yazdıklarıyla insanların ruh dünyasını etkilemektedir. Eserlerinde seçtiği karakterlerin iç dünyalarının psikolojik çözümlerini yaparak eserlerine derinlik katmayı başarmıştır. 2011 yılında "Kırgız Cumhuriyeti Halk Yazarı" unvanını almıştır. Hayatı boyunca kültürlerarası yakınlaşma ve etkileşimlerin gerçekleşmesinde katkıda bulunmuş; bu sayede pek çok ödüle lâyık görülmüştür.

Sultan Raev'in almış olduğu unvanlar şu şekildedir:

Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Yazarı (2011)

Kırgız Cumhuriyeti Onurlu Kültür Çalışanı (2008)

Kırgız Cumhuriyeti Kamu Hizmeti Devlet Danışmanı, Sınıf II (2005)

Kırgız Cumhuriyeti Kamu Hizmeti Devlet Danışmanı, Sınıf III (2003) (URL-4, 2023)

Ulusal ve Uluslararası Diğer Ödüller:

Kırgızistan Lenin Komsomol Ödülü (1989)

T. Abdumomunov Ödülü (1991)

Atatürk Vakfı Uluslararası Ödülü, altın madalya (2005)

Toktogul Devlet Ödülü (2005)

Cengiz Han Madalyası (Moğolistan Cumhurbaşkanı Kararı, 2006)

Daniel Uluslararası Ödülü (Kore Cumhuriyeti, 2006)

Altın Gül Ödülü (Gürcistan, 2008)

Rusya Federasyonu Lomonosov Ödülü (2009)

Kırgız Cumhuriyeti Halk Yazarı (2010)

BDT Devlet Ödülü “Devlet Yıldızları” (2010)

Uluslararası İpek Yolu Ödülü, Çin (2012)

Avrasya Ödülü, Moskova (2017)

TÜRKSOY Madalyası, Ankara (2018)

Uluslararası Henryk Sienkiewicz Ödülü (İsveç, 2019)

Uluslararası Cengiz Aytmatov Ödülü (2019) (URL-4, 2023).

Sultan Raev tanınmış bir Kırgız yazarıdır. "Kün karmagan bala" hikâyesi, 1993 yılında Pekin'de Ulusal Edebiyat Yayınevi tarafından Çince olarak yayınlanmıştır. 1989'da "Kün karmagan bala" kitabı için Sultan Raev, Kırgızistan Lenin Komsomol ödülüne layık görülmüştür (URL- 3, 2023).

Sultan Raev, sadece yetenekli bir yazar olarak değil, aynı zamanda olağanüstü bir oyun yazarı ve tiyatro yönetmeni olarak da bilinir. Kadın yalnızlığının trajedisini konu alan ilk dramatik çalışması yönetmenliğini 1990 yılında N. Abdıkadırov'un yaptığı “Oo, kızdar” adlı eseridir. Eser Tunguç Tiyatrosu sahnesinde sahnelenmiş ve seyirciler tarafından büyük beğeni toplamıştır. Bunu, Sultan Raev'in aynı adlı öyküsünden uyarlanan 1990 yılında yönetmenliğini A. Sarlıkbekov'un yaptığı Narın Dram Tiyatrosu tarafından sahnelenen "Kün Karmagan Bala" takip etmiştir. Bu eserleri 1992 yılında yönetmenliğini R. Usmanov'un yaptığı “Dubal” adlı dramatik eser, ardından 1993 yılında yönetmenliğini A. Sarlıkbekov'un üstlendiği Celal-Abad Bölge Tiyatrosu'nda sahnelenen “Kadın”, 1998 yılında yönetmenliğini Sultan Raev'in yaptığı Narın Dram Tiyatrosu'nda sahnelenen “Kaşar”, 1999 yılında yönetmenliğini N. Abdıkadırov'un üstlendiği “Tayamam”, 2000'de yönetmenliğini yine Sultan Raev'in yaptığı Tunguç Tiyatrosu'nda sahnelenen İshak Razzakov”, yönetmenliğini Sultan Raev'in yaptığı “Kraliçenin Çılgılığı” takip etmiştir.

1991'de ‘‘Oo, kızdar’’ performansıyla Sultan Raev, Toktobolot Abdumomomunov Ödülü'ne layık görülmüştür.

S. Raev'in ‘‘Tayamam’’ oyunu sadece Kırgızistan'da değil, yurtdışında da büyük bir başarı elde etmiştir. Böylece, 1999'da ‘‘Tayamam’’ oyunu Karşı'de (Özbekistan) düzenlenen Uluslararası Tiyatro Festivali'nde ödül almıştır. Aynı yıl Cumhuriyet tiyatrosu festivali ‘‘Nooruz’’ da bu performans gösterilmiş ve Grand Prix ödülünü almaya hak kazanmıştır (URL- 3, 2023).

2003 yılında Kırgız Ulusal Akademik Tiyatrosu sahnesinde tarihi drama ‘‘Barsbek’’ sahnelenmiştir. 2003 yılında ‘‘Kraliçenin Ağıtı’’ oyunu Tahran'da ECO'ya katılan ülkelerin 1. Uluslararası Tiyatro Festivali'ne katılmış ve Büyük Ödül almıştır. 2006 yılında S. Raev, ‘‘Kraliçenin Çılgılığı’’ oyunuyla Toktogul Devlet Ödülü'ne (yazar ve sahne yönetmeni) layık görülmüştür (URL- 3, 2023).

2006 yılında ‘‘The Last Testament’’ adlı oyunu İngiltere'de sahnelenmiş ve BBC kanalında yayınlanmıştır (URL- 2, 2023).

Sultan Raev, Cumhuriyette başarıyla uygulanan 100 kültürel projenin başlatıcısı olmuştur. 100 proje çerçevesinde halk sanatının her alanında ve türünde yarışmalar, festivaller düzenlenmiş, profesyonel sanatın gelişimine büyük önem verilmiştir (URL- 3, 2023).

3.3 Sultan Raev'in Eserleri

Kitaplar

Çan Col (Tozlu Yol), Hikâyeler, 1987

Kün Karmagan Bala (Güneşi Tutan Çocuk), Öykü ve hikâyeler, 1990

Aptanın Beşinçi Künü (Haftanın Beşinci Günü)-(Çince), Öykü ve hikâyeler, 2006

Haftanın Beşinci Günü (Türkçe), Öykü ve hikâyeler, 2011

Sotsrealizm (Sosyalistrealizm)-(Fransızca), Öykü ve hikâyeler, 2012

Pyatıy Den Nedeli (Haftanın Beşinci Günü)-(Rusça), Öykü ve hikâyeler, 2017

Sel (Rusça), Öykü ve hikâyeler, 2019

Korona (Rus dilinde), Roman, 2010

Cancaza –Roman, 2013

Kara (İngilizce), Roman, 2015

Tımarhane (Türkçe), Roman, 2018

Kara (Kazakça), Roman 2019

Kanışanın Kız Caşı (Kraliçenin Gözyaşı), Tiyatro, 2008

Çağ Col. Hikâye. Bişkek; ed. “Mektep”, 1988

Kün karmagan bala. Hikâye ve hikâyeler. Bişkek; ed. “Kırgızistan”, 1991

Kanışanın kız caşı. Masal, hikâye, drama Bişkek; ed. “Şam”, 2008

Haftanın besinci günü. Masal, hikâye. Ankara; ed. “Benji”, 2011

Gueen'in Ağlaması. Dram, hikâyeler. Ed. “Mega baskı”, 2011

Taç. Hikâye, kısa hikâye, dram. Moskova; ed. “Tüy”, 2012

Cancaza. Roman. Bişkek; ed. “Turar”, 2013

Kara. Roman. Londra; Hertfordshire Press, 2015

Standart Karşıtı. Şiir koleksiyonu. Bişkek; ed. “Turar”, 2016

Topon. Roman ve hikâye. Bişkek; ed. “Turar”, 2018

Pusu. Hikâyeler. Bişkek; ed. “Turar”, 2019

İlegilek. Bişkek; ed. “Turar”, 2019

Tufan. Roman. Moskova; ed. “Pero”, 2019

Janjaza. Roman. Astana; Ed “Edige”, 2019(URL- 4, 2023)

Dram

Oo, kızdar. N. Abdıkadırov, 1990 Tunguç Tiyatrosu.

Kün Karmagan Bala. A. Sarlıkbekov, 1990. Narın Dram Tiyatrosu.

R. Usmanov'un yönettiği *Dubal*, 1992. Celal-Abad Bölge Tiyatrosu.

Kadın yönetmeni. A. Sarlıkbekov, 1993. Gençlik Tiyatrosu.

S. Raev'in yönettiği *Kaşar*, 1998. Naryn Dram Tiyatrosu.

Teyemmüm. N. Abdıkadırov, 1999 tiyatro "Tunguç"

Ishak Razzakov. S. Raev 2000. Oş Kırgız Dram Tiyatrosu.

Kraliçenin Ağıtı. S. Raev, 2001 Tiyatro "Tunguç".

Mekke'ye Giden Uzun Yol. Barzu Abdurazakov. 2011 Tiyatro "Uçur".

Prompter. S. Raev, Gençlik Tiyatrosu. B. Kızıkeeva, 2015

İlegilek. S. Raev, Tunguç Tiyatrosu 2016

Adam yönetmeni. S. Raev. Narın Akademik Dram Tiyatrosu. M. Rıskulova, 2018

Senaryolar

Kurmanjan Datka (sinema filmi, ortak yazar)

Son Gün (yazar, post-yönetmen)

Agay (film, yazar, post-yönetmen)

Kadın (sinema filmi, yazar). (URL- 4, 2023)

3.3.1 Cancaza (Tımarhane)

Sultan Raev'in Türkçeye çevrilen eserlerinden biri olan, orjinal adı Cancaza, Türkiye Türkçesine Tımarhane olarak çevrilen eserde, bir gece hapishaneden kaçan 7 kişinin yaşadıklarını anlatmaktadır. Hapishaneden kaçan bu 7 kişinin isimleri Kloptra, Tains Afinskaya, Lir, Cengiz Han, Kozuçak, Büyük İskender ve İmparator'dur. Bu isimler tarihte önemli kişilerin isimleridir. Yazar bu isimleri kullanarak, vermek istediği mesajları evrensel boyuta taşımıştır. Tımarhaneden kaçan bu kişiler "Kutsal Toprak"lara gidip günahlarından af dilemek isterler. Ancak bu yolculukta başlarına

pek çok şey gelir. Kızgın çöl güneşi altında, yılanlar ve en önemlisi günahkâr ruhlarıyla baş etmek zorunda kalırlar. Tımarhane kitabı metaforlarla doludur. Deliler ülkesi kavramı ile, Stalin dönemi Sovyet Rusya'yı ifade etmektedir (Dalar, 2019). Tımarhanede bulunan başhekimin sadece kalın bıyığından bahsedilir. Buradan onun Stalin'i temsil ettiği anlaşılır. Ayrıca burada bulunan 7 kişinin ismi başhekim tarafından değiştirilmiştir. İsmi değiştirilen kişiler kendi isimlerini hatırlamamaktadır. Burada Sovyetlerin Türk halklarına uygulamış oldukları politikalardan biri olan homo-soveticus yani Sovyet tipi insan yaratma açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca tımarhanedeki delilere sürekli iğne vurulması mankurtluk kavramını akla getirmektedir. Mankurtlaştırma işlemi kazıtılmış kafaya deri sarılarak yapıyordu. Burada unutturulma işlemi iğne ile yapılmaktadır. Yazarın “kutsal toprak” olarak belirttiği yer aslında herkesin kendi içine yolculuğu sonrasında ulaştığı yerdir.

3.3.2 Kün Karmagan Bala (Güneşi Tutan Çocuk)

Yazarın Türkçeye çevrilmiş bir diğer eseri ise Kün Karmagan Bala'dır (Güneşi Tutan Çocuk). Kitap Sıçan Ana'nın hikâyesi ile başlamaktadır. Ardından baraj yapımı dolayısıyla bir köyün boşaltıldığı bilgisi verilir. Köyde bulunan eski mezarlık yerine yeni bir mezarlık belirlenmiştir ve eski mezarlık kullanılmamaktadır. Kolhoz başkanı olan Basıt Reis, bir dönem kuraklığın yaşandığı bölgede sistemin getirmiş olduğu kurallar sonucunda eski mezarlığı ekip biçmek ister. Bu duruma karşı çıkan çoban, atalarına karşı geldiğini, onlara saygı duymadığını ifade ederek üst birimlere şikayette bulunur. Ancak Basıt Reis ve onun yandaşı muhtar Mital, bu durumu engellemek için çobana türlü iftiralar atarlar. Bu durumdan Basıt Reis aklanarak kurtulur. Bir zaman sonra Basıt hastalanır ve yataklara düşer. Ölüm döşeğinde iken mezarlık konusu rüyalarına girer. Rüyasında çoban ile mezarlık hakkında konuşur. Bu durum onun vicdan azabı çekerek ölmesine neden olur. Ekip biçtiği yer olan eski mezarlığa gömülür. Ardından ikinci hikâye olan köydeki bir çocuğun hikâyesine geçilir. Gayrimeşru bir şekilde dünyaya gelmiş olan bu çocuk, annesi tarafından öldürülmek istenirken dul bir kadın tarafından sahiplenilir. Çocuğun tek hayali vardır. O da “güneşi tutmak”tır. Bir gün güneşi yakalamak için dağa tırmandığında bir kızın iki adam tarafından zorla çekiştirildiğini fark eder. Onlara doğru koşmaya

başlar. Adamlar görgü tanığı olan bu çocuğı araba ile ezerek hemen oradan uzaklaşırlar. Basıt Reis'in ve çocuğun cenazeleri aynı saatte mezarlığa defnedilecektir. Basıt Reis'in arkadaşı Mital bu durumu engellemek ister. Çünkü Basıt Reis herkesin sevdiği, takdir ettiği bir başkan iken sıradan, gayrimeşru bir çocuğun cenazesi ile aynı anda gömülmelerini istemez. Çocuğun cenazesini ailesinin bulunduğu köydeki mezarlığa yönlendirir. Çocuğun cenazesi sessiz sakin bir şekilde gömülür. O gün Güneş, diğer günlere göre daha kırmızıdır. Çünkü, görmüş olduğı haksızlıklar, adaletsizlik Güneş'i yormuştur. Bundandır aslında daha kırmızı oluşu ve bu durumu farkedenden tek kişi çocuğun arkadaşıdır. Çocuğun cenazesi defnedildikten sonra orada bulunan çocuğun yakın arkadaşına dayısı tarafından evlatlık olduğı söylenir. Bu üzüntü ile eve giden çocuk hastalanır. Gece rüyasında Güneş'i tuttuğunu görür.

3.3.3 Kanışanın Köz Caşı (Kraliçenin Gözyaşı)

Kanışanın Köz Caşı (Kraliçenin Gözyaşı) adlı drama eseri, Kırgız tarihinde önemli bir yere sahip olan Kurmancan Datka'yı konu edinmektedir. Kurmancan Datka, Kırgız Türklerinde ilk kadın generaldir. Her zaman halkının geleceğini düşünen, fikrini açık bir şekilde ifade eden, siyasi kararlarda önemli ve belirleyici rol oynayan bir kadındır. Halkının geleceğı için çocuklarını ölüme gönderdiği bilinmektedir. Sultan Raev, bu eserinde Kurmancan Datka'nın siyasi özelliklerinden ziyade onun iç dünyasını işlemiştir. Yazar, Kurmancan Datka'nın liderlik konumu ile onun anneliğı arasında yaşadığı ikilemi ortaya koymuştur. Sahnede Kurmancan Datka ve Karaan ismi ile çağrılan bir kişi yer almaktadır. Karaan, karaltı, silüet olarak tanımlanır. Aslında Karaan, Datka'nın kendi vicdanıdır. Ayrıca Datka'ya karşı olan kişileri de sembolize etmektedir. Seyirciler, oyunun başından sonuna kadar Kurmancan Datka'nın kalbi ve aklı arasındaki ikilemi hissetmekte, onun her şeyden önce bir anne olduğunu ama bir o kadar da ülkesinin kaderinin kendisine bağılı olduğunu görmektedirler.

3.3.4 Taacı (Taç)

Sultan Raev'in Taacı (Taç) adlı draması gerçek ile hayalin iç içe olduğu alegorik bir eserdir. Oyun, elinde bir mum ile sahneye gelen bir adamın sağa sola bakınmasıyla başlar. Sonrasında birden bir şeye takılıp düşer. Bu şey tacı andıran bir demir parçasıdır. Adam bu tacı başına takar ve padişahlığını ilan eder. Çeşitli vaatlerde bulunan adam insanları ölmeden önce Mekke'ye götürerek günahlarından arınmalarına yardım edecek ve günahsız ahirete gitmelerini sağlayacaktır. Oyunun ikinci sahnesi çölde geçmektedir. Şiddetli bir rüzgar adamı çöle kadar savurmuş, tacını da uçurmuştur. O sırada Karaan adında biri gelir. Sırtında taşımış olduğu kadın adamın, bir zamanlar aynı sahnede Romeo ve Juliet'i oynadığı eski bir tiyatro oyuncusu olduğunu hatırlar. Yazar, oyun içinde oyun tekniğini kullanarak adamın kimliğini ortaya çıkarmak ister. Kadın bir anda Juliet kılığına bürünerek adama kendini hatırlatır. Kadın ile adam arasında eskiye dair sohbet başlar. Ancak adamın zaman zaman kendinin unuttuğu, kim olduğunun farkına varmadığı anlaşılır. Kadın, adama nerede olduklarını sorduğunda adamın vermiş olduğu cevap şaşırtıcıdır: "büyük insanların morgu". Kendisinin buraya gelenlerin beyinlerini yıkamak ve hafızalarını boşaltmakla görevli olduğunu söyler. O sırada karanlık gölgeler yaşlı insanları getirip bırakırlar. Sonrasında Karaan elinde bir et parçasını sağa sola atarak kuzgunların hızla oraya gelmesine sebep olur. Kadın kuzganlara yem olmuştur. Adam da ölmüştür ancak öldüğünün farkında değildir. Kendi resmini yaşlı insanların üzerinde görünce öldüğünü anlar. Yazar, burada her ne olursa olsun ölümün gerçek oluşunu anlatmaktadır. Seyirciye, insanın kendi vicdanı ile yüzleşerek hatalarından ders çıkarmasını sağlamasını göstermektedir.

3.3.5 Mekkege Ketken Uzak Col (Mekeye Giden Uzun Yol)

Mekke'ye Giden Uzun Yol dramı, Taç dramının devamıdır. Bu piyesin en önemli sahnesi yine Taç piyesinde olduğu gibi kendini kral ilan eden adamın "hepinizi Mekke'ye götürüp günahlarınızdan arındıracağım." demesidir. Piyeste pek çok farklı tarzda insan görülmektedir. Kendini kral ilan eden adam bu kişileri ikna eder ve Mekke'ye götürerek tövbe ederek günahlarından arınacaklarını söyler. Yazar, insanların dini inançlarına ve değerlerine sahip çıkmamalarını eleştirmektedir.

3.3.6 Oo, Kızdar! (Ah Kızlar)

Oo, Kızdar! (Ah Kızlar) adlı oyun, bir yurttan yaşayan kızların kimliklerini bulma, hayata bakış açıları ve hayattan beklentilerini ifade ettikleri bir eserdir. Oyun, Zeyne'nin rüyasında ilk kez bir erkekle dans ederken erkeğin onu zorla yatağa atmasıyla bağıarak uyanır ve odasındaki kızların da uyanmasına sebep olur. Diğer kızlar bu durumdan şikayet ederek Zeyne'yi cezalandırırlar. Sonrasında gazeteden erkek bulmak amacıyla gazetede yayınlanan ilanlara bakarlar. İlanlarda aranan özellikteki kızın kendisi olduğunu fark eden Carkınay, ilanı vereni hemen tanır. Daha öncesinde buluşmuş olduğu kişidir o. Carkınay, yaşadıklarını arkadaşları ile paylaşırken uygunsuz hallerini yurt görevlisi görerek bağıırır ve toplumda yaşanan pek çok ahlaksızlığın kaynağı olarak da bu kızları ve onlar gibilerini gösterir. Bu duruma çok üzülen kızlar bunalıma girerler. Aslında yazar burada kadınların hayattaki mücadelelerini ve hayatta kalabilme durumunu anlatmaktadır. Kızların zor şartlar altında yaşarken bir de onlara ağır ithamlarda bulunarak aşağılanması yaşamlarını güçleştirmektedir. Sultan Raev, toplumda görülen problemi çok güzel bir şekilde gözler önüne sermektedir. Evlilik gibi kutsal bir müessesenin gençlerin gözünde kurtuluş yolu ya da var olabilmenin temeli olarak görülmesini eleştirmektedir.

3.3.7 Barsbek

Sultan Raev'in tragedya özelliği taşıyan tek oyunu Barsbek'tir. Oyun, İltiş Kağan'ın ölümüyle yerine geçen Göktürk hükümdarı Kapgan Kağan ile aynı dönemde yaşamış olan Kırgız Kağanı Barsbek arasındaki mücadeleleri anlatır. Kapgan Kağan'ın üç hedefi bulunmaktadır. Çin'i baskı altında tutmak, Çin baskısı altında yaşayan Türkleri ana yurda geri getirmek, bütün Türkleri tek bir çatı altında toplamak ister. Kırgız Kağanı Barsbek'in de amaçlarının aynı Kapgan Kağan'ın hedefleri gibi olduğu tarihi kaynaklarda görülmektedir. Bu yolda Barsbek'in müttefik olarak gördüğü kişi Kül Tegin'dir. Kül Tegin, kız kardeşi Nura Biyke'yi Barsbek ile evlendirmek ister. Barsbek bu teklifi kabul eder. Çünkü aralarındaki ilişkiyi kan bağı yoluyla güçlendirmek ister. Nura Biyke Barsbek'e bir evlat veremez. Bu arada Barsbek'in Çin hükümdarının kızı olan Şao'dan da bir çocuğunun olması Nura'nın

hiddetlenmesine neden olur. Bunun sonucunda Türklerle Kırgızlar arasındaki bağın kopması için bir kıvılcım ateşlenir. Nura sinirlenerek Şao'yu zehirler ve Çinlilere gidip bu olayı Kırgızların yaptığını söyler. Barsbek hem Türkler hem de Çinliler arasında kalır. Çareyi hocası Er Tünkü'yü Kapgan Kağan'a yollamakta bulur. "Elçiye zeval olmaz." sözü ile hareket eder. Ancak Kapgan Kağan töreyi çiğneyerek elçiyi öldürür. Bu olay Kırgızlar ile Türklerin savaşmalarına neden olur. Yazarın bu eserde anlatmış olduğu şeyler her iki millet için de yazılı ilk metinlere kaynaklık eden olaylardır. Barsbek tiyatrosu bir döneme ışık vurduğu için Kırgız tiyatrosu içerisinde ayrı bir önemi bulunmaktadır.

3.3.8 Suflör

Sultan Raev'in bir diğer tiyatro eseri Suflör'dür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki Kırgız toplumunu ele alır. Oyunda eski tiyatro oyuncularının hayatları, buldukları durum içerisinde hissettikleri, manevi değerlerinden uzaklaşmaları anlatılır. Yazar, bu duruma eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

3.3.9 İlegilek (Leylek)

İlegilek (Leylek) oyunu, iman, edep ve ahlak konularının egemen olduğu, kuşak çatışmalarını ele alarak nesillerin iç dünyalarını ve düşüncelerini aktaran bir eserdir (Öküzcü, 2014).

3.3.10 Korona

Korona romanı, güç, aşk ve ölüm üzerine kurulmuştur. Romanda yer alan iki karakter iyilik ve kötülük savaşı içerisinde taç kazanabilmek için kendi aralarında yarışır. Ancak bu tacın asıl kazananı ölüm olacaktır.

3.3.11 Kadın

Kadın hikâyesinde, genç bir kadın, genç kadının evli olan sevgilisi ve komşusunun kocası vardır. Genç kadın ve sevgilisi evde buluştukları sırada evlerinin kapısının çalmasıyla yakalanma korkusuna kapılırlar. Kapı deliğinden baktıklarında gelen

kişinin komşusunun eşi olduğunu görürler. Komşusu evinin anahtarını genç kıza emanet ederek eşinin anahtarı kendisinden alacağını söyler. Ancak genç kadın dedikodudan korktuğundan kapıyı açmak istemez. Evli olan sevgilinin de evine gitmesi gerekmektedir. Çünkü evde eşi beklemektedir. Genç kadın ve evli olan sevgilisi komşularının gitmesini beklerken kendi aralarında bir sohbet başlarlar. Bu sohbette komşunun genç kadından hazetmediği, kocasını elinden alacağı düşüncesi ile kendisine eş adayı aradığı öğrenilir. Burada yazar, Kırgız aile hayatındaki bozulmayı ve kadın ve erkek arasındaki ilişkinin modern çağda geldiği noktayı ele almıştır (Göz, 2020).

3.3.12 Pusu

Pusu hikâyesi, Pusu adında bir adamın üniversiteye giden kızı Perigül'ün yaşadığı olaylar anlatılır. Perigül bir gün köyde yaşayan ailesine mektup gönderir. Bu mektupta bir çocuğunun olduğunu yazar. Aile ilk başta bu gayrimeşru çocuğu kabul etmez. Komşuları Salamat ve Paşakan'a yaşanan bu durumu anlatırlar. Pusu eşi Zıynat gibi düşünmeyerek sonrasında kızının çocuğunu kabullenir. Pusu, kızı ne kadar kötü bir şey yaparsa yapsın onu yanlışıyla kabul eder. Herkesin hata yapabileceğini, kızının hatalarından ders çıkartarak doğrunun bilincine vardığını söyler.

3.3.13 Aptanın Beşinci Künü (Haftanın Beşinci Günü)

Haftanın Beşinci Günü hikâyesi, haftanın beşinci günü olan Cuma günü yaşanmış bir olayı anlatmaktadır. Hapisten yeni çıkmış olan adam karnını doyurabilmek için dilenmeye başlar. Dilenirken vefat etmiş olan annesini hatırlar. “Annem vefat etti. Dara düştüm. Çok açım. Bana yardım edin.” (Raev, 2011, s. 132) diyerek dilenmeye başlar. Kimisi ona acırken kimisi de onun yalancı ve hırsız olduğunu söyler. Adam en iyisinin hırsızlık yapmak olduğunu düşünür. Topladığı paralarla bir lokantaya gider. Geriye kalan para ile Kara- Suu'ya gitmeye karar verir. Ancak elindeki para sadece yolun yarısına kadar yetecektir. Yolun yarısından sonra yürümeye başlar. Yolda giderken bir köye gelir. Hırsızlık yapmak için bir eve girer. Ev çok sessizdir. İlk başta kimsenin olmadığını düşünür. Sonrasında odadan boğuk bir insan sesini

duyar. Bu sesin yaşlı bir kadına ait olduğunu anladı. Yaşlı kadın sürekli “Allah’ım al canımı” diyerek inliyordu. “Oğlum Almakın’ı son kez görüp öyle ölsem” diyerek inlemeye devam etti. O sırada eve birinin geldiğini gördü. Gelen kişi kadının geliniydi. Yaşlı kadın “Su, su” diye seslendi. Gelini ona kızarak su içince altına kaçırdığını, bundan dolayı da ona su vermeyeceğini söyledi. Sonrasında Yaşlı kadın gelinine bugünün hangi gün olduğunu sorar. Gelini Cuma olduğunu söyler. Yaşlı kadın “Allah’ım Cuma günün canını verenler cennete gider. Ne olur al canımı bugün” diyerek Allah’a yalvarır. O andan kapı birden açılır. Gelen kişi yaşlı kadının oğludur. Adam gelir gelmez annesine bağırmağa başlar. Sonrasında adam ve eşi odalarına geçerler. Onlar gittikten sonra kadın tekrardan “su, su” diye inlemeye başlar. Hırsız kadına su vermek için onun yanına gider. Yaşlı kadın bu sefer “Bugün Cuma. Allah’ım alacaksın canımı bugün al” diyerek söylendi. Hırsız, kadına tam su içecekken kadın hırsızın elini yakalar ve “Geldin mi Yaradanım? Bugünü bekliyordum. Cumayı bekliyordum” der. Hırsız bir anda bağırır ve kadın son sözü “cesedimi temiz yıkayın” diyerek vefat eder.

3.3.14 Çan Col (Tozlu Yol)

Çan Col hikâyesi, Casubali ile karısı arasında geçen olayı anlatmaktadır. Aslında burada verilen “tozlu yol” ifadesi her evlilikte olan anlaşmazlıkları ve kavgaları belirtmektedir. Casubali ile karısı bir gün kavga ederler. Eşi Casubali’ye “sana benden başkası bakmaz, benden başkası seninle evlenmez.” diyerek onun gururunu incitmiştir. Casubali de bu sözlere daha fazla dayanamayarak “senin gibi kırk kadını önüne dizeyim de sen gör” diyerek iddiaya girmiştir. Casubali söylediği sözün arkasında durmak için şehre giderek kız bulmak ister. Yola çıktığı sırada Akmatlı ile karşılaşır. İkili arasında uzunca bir sohbet geçer. Sohbet sonucunda Casubali olanları Akmatlı’ye anlatır. Tam da o sırada Casubali’nin eşi Batmakan onları izlemektedir. Batmakan Casubali’nin yanına gelerek eve gelmesini söyler. Tozlu yolda ilerlerken birbirlerine sarılıp öpüşürler ve eve doğru yürümeye devam ederler.

3.3.15 Kaşar

Kaşar piyesi, bir bina inşaa eden yedi kişiyi konu edinmektedir. Yapılan bu binanın kapı ve penceresi yoktur. Bundan dolayı bu yedi kişi orada sıkışıp kalırlar. Oradan çıkmak için pek çok yıl denerler ancak bie sonuca varamazlar. Bu piyes, Almatı Tiyatro Festivali'nde birinci olmuş ve Sultan Raev'e Grand Prix ödülünü kazandırmıştır.

3.3.16 Topon (Tufan)

Tufan romanında, bir profesör yapay insanlar yaratır. Yarattığı yapay insanlar çoğalır ve gerçek insanları öldürmeye başlar. Burada aslında tüm insan uygarlığının sorunlarını gündeme getiren geniş çaplı bir çalışma olduğu söylenilebilir. Çalışma sonunda yolunu kaybeden insan toplumu bir sel ile kaplanır ve bir adada sadece dört kişi hayatta kalır. Bu dört kişi yeni bir hayata başlarlar (URL-7, 2023).

Tufan romanı, bir doğa olayından ziyade iç dünyamızda yaşamış olduğumuz bir felaketi anlatmaktadır. Yazar, insan doğasının bozulmasıyla dünyanın da bozulacağını öne sürer. Manevi anlamda eksikliklerin, insanların kalplerindeki vicdan, şeref ve iman eksikliği nedeniyle harabeye dönen iç dünya hakkında sorular sorulmaktadır (URL- 7, 2023). Romanda "Eğer bir sel veya kıyamet olacaksa, bu kişinin kalbinden ve inancından başlayacak." ifadesi yer alarak aslında insanın bütün kötü olayların tek sebebi olduğu ifade edilmiştir. Yine eserde bu bozulmalardan kurtulmanın insanların iç dünyalarını iyileştirmesiyle olacağı vurgulanır. Yazar, bu eser sayesinde halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır.

4. SÖZ VARLIĞI

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan, bir milletin kültürünü nesilden nesle aktaran bir araçtır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre dil, "insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban." (TDK, 2005, s. 526) olarak verilmiştir. Muharrem Ergin dili şu şekilde açıklar: "İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir" (Ergin, 2009, s. 1). Cem Dilçin'e göre dil, "bir ulusun bireylerinin anlaşmasında, o ulusu ulus yapan özelliklerin oluşmasında önemli görevler üstlenen, yapıcı ve yaratıcı bir varlıktır" (Dilçin, 1983, s. 22). Doğan Aksan'a göre ise,

"Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, deşikaçılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün deşözemediğimiz büyüü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan vetoplumdan ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgilibulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur." (Aksan, 2009, s. 11).

Çotuksöken, dili şu şekilde ifade etmektedir:

"Dil, kendimizi, çevremizi, geniş anlamda dünyayı tanımamızı, algılamamızı sağlar. Diline egemenolamayan, sağlam bir dil bilinci ve beşenisi edinmemiş bulunan biri hemen heryönden eksiklidir: Kendisini tanıyıp anlayamadığı gibi çevresini dünyayı da anlama olanağından yoksundur. Dünyaya, yaşama anlam veren insandır, dil ise bu anlam verme olgusunda çeşitli anlatım olanaklarıyla belirleyici bir rol oynar. Bu bakımdan, bilinçli insan aynı zamanda dilinin söz varlığından en geniş ölçüde yararlanmasını bilendir" (Çotuksöken, 1989, s. 11).

Noam Chomsky, dili şu şekilde tanımlamıştır: "birey düzeyindeki bir görüngü, bireyin zihninde/ beyninde gösterimi olan bir sistem." (Chomsky, 2009).

Dil, ses üzerine kurulmuş canlı bir varlıktır. Yüzyıllar boyunca devam eden deşişim ve gelişim sayesinde söz varlığı zenginleşir. Bazı kelimeler hiç deşişmeden korunur ve günümüze kadar ulaşır. Bu sayede hem eski kelimeler hem de gelişmiş olan yeni kelimeler sayesinde dil, gelişir ve güzelleşir (Tanyeri, 2012, s. 1).

Diller, insanların millet olmasını sağlayan en önemli unsurdur. Çünkü diller kültür ile ilişkilidir. "Dil, insanın kültür varlığının temel taşıdır" (Wein, 1959, s. 42). Dil sayesinde bir toplumun tarihini, kültürünü, dinini çok kolay bir şekilde öğrenebiliriz.

Kültür, bir toplumu millet haline getiren, geçmişten günümüze kadar maddi ve manevi olan değerlerimizdir. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde, "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin."(TDK, 1988, s. 1436) olarak tanımlanmıştır. Ziya Gökalp'e göre kültür (hars), "bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakalavî, bedîî, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının âhenkli mecmuasıdır." (Gökalp, 2015, s. 46).

Kültür ile dil her zaman birbiri ile ilişkilidir. Kültür, söz varlığının şekillenmesinde en büyük etkendir. Dil, toplumun kültürünün sadık aynasıdır. Çünkü bir toplumun sözlü ve yazılı olan değerleri dil sayesinde gelecek nesle aktarılır (Korkmaz, 2005b, s. 21).

Bir milletin varlığını sürdürmesi, dilinin zenginliği ve canlılığı ile ilişkilendirilir. Berke Vardar'ın deyişiyle "Söz gelip geçici, dil sürekli. Elbette sözsüz bir dil, dilsiz bir söz düşünülmez" (Vardar, 2001, s. 34).

Türk Dil Kurumu'na göre söz; "Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük." olarak tanımlanır (TDK, 1988, s. 2023). Sözcük ise "Kelime" olarak açıklanmıştır (TDK, 1988, s. 2025). Ancak söz varlığında yer alan "söz" kelimesi sözcük ile karıştırılmamalıdır. Çünkü söz, anlam itibarıyla kelimeyi ifade eder. Ancak söz varlığındaki söz, birden fazla kelimeyi, kelime gruplarını ifade eder.

Bir düşünceyi aktarmada kullandığımız söz, dilin gösterge boyutunu işaret eder. Ferdinand de Saussure'ye göre dil, kavramları belirten bir göstergeler dizgesidir (Saussure, 1998, s. 46). Dilin bir dizge olması onu sistemli bir yapı hâline getirmektedir.

Dilin oluşumunu sağlayan göstergeler, bir varlığın zihnimizde belirmesi için kodlanmış simgeler (gösteren) ve bu simgelerin zihnimizde anlam kazanmasından (gösterilen) oluşur (Ünlücan, 2019, s. 18). Bu oluşumlar dilin söz varlığını meydana getiren öğelerdir.

Humboldt'a göre, söylenen her şey, söylenmeyi oluşturur veya onu hazırlar; çünkü dili kullanan kişi dilin yerleşik kurallara tabi olan öğelerini sınırsız bir şekilde yeniden ilişkilendirebilir (Kula, 2012). Bu bakımdan dil, bireye “sonsuz ayrıntılar dizisi” sunar (Humboldt, 2011).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde söz varlığı şu şekilde açıklanmıştır: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.” (TDK, 1988, s. 2027). Söz varlığı, sadece göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir (Aksan, 2004, s. 7). Yusuf Çotuksöken, söz varlığını dört farklı şekilde açıklamıştır: “Bir dildeki sözcüklerin tümü.”, “Bir bilgi dalına ait terimlerin tümü.”, “Bir sözlükteki sözcüklerin tümü.”, “Bir kimsenin, yazarın, edebiyatçının kullandığı sözcüklerin tümü.”(Çotuksöken, 1992, s. 171). Günay Karaağaç'a göre söz varlığı tanımı şu şekildedir: “Bir dilin, bir alanın veya bir eserin söz varlığı, söz hazinesidir.” (Karaağaç, 2013, s. 754).

Bazı bilim adamları söz varlığı teriminin, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime dağarcığı gibi kavramlar yerine kullanmanın uygun olmadığını dile getirirler. Banguoğlu, kelime dağarcığı terimini şu şekilde açıklar: “Her dilde anadilden gelen bir temel kelime varlığı bulunur. Üretim birleşim yolları ile yapılmış veya yabancı dillerden gelmiş kelimelerle birlikte bu varlık dilin kelime dağarcığını meydana getirir. Deyimler, atasözleri vb. de dilin varlıklarındandır.” (Banguoğlu, 2015, s. 141). Baş ise, “bir metinde yer alan kelimeleri kelime hazinesi olarak tanımlar. Söz varlığı kelime hazinesi kapsar ve bunun yanında diğer söz varlığı unsurlarına dair hazineyi de içerir.” (Baş, 2011, s. 53). Korkmaz, kelime hazinesini şu şekilde tanımlamıştır: “Bir dilin bütün kelimeleri veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” (Korkmaz, 1992, s. 100).

Doğan Aksan, Göktürk Kitabelerinden itibaren Türkçenin söz varlığında şu özellikleri belirtmiştir:

1. Türkçenin yapısında bulunan kuvvetli türetme ve birleştirme kabiliyeti, ona somut ve soyut farklı kavramları kolayca oluşturma gücü vermiştir.
2. Değişik toplumlarla etkileşime giren Türkler yabancı dillerin etkisinde kalmıştır.

Çoğu zaman yabancı sözcükler öz Türkçe sözcüklere tercih edilmiştir. Bunun sonucunda birçok yerli sözcük yitirilmiş ve yerine yabancı sözcükler yerleşmiştir.

3. Türkçede sözcükler somut nesnelere ve doğaya dayandırılarak kavramlaştırılmıştır. Böylece kavramlar daha canlı hale gelmiştir.
4. İkilemeler anlatıma güç kazandırmak için kullanılmaktadır. Bu durum ikilemelere kalıplaşmış öğelerden oluşmuş bir söz varlığı özelliği kazandırmıştır. Anlamdaş sözcüklerle kurulan ikilemeler sayesinde unutilan öğeler ikilemelerde hayat bulmuştur.
5. Türkçe sözcüklerin Göktürkçe döneminde çok anlamlılık göstermeleri yazı dili geleneğinin çok eskilere dayandığının kanıtıdır.
6. En eski belgelerde bile anlamdaş sözcüklerin çokluğu dikkat çekmektedir. Bu sözcüklerin bir bölümünü, birbirine anlamca çok yakın eş anlamlılar oluşturmaktadır.
7. Birçok unsur Türkçenin farklı lehçelerinde ve Anadolu ağızlarında varlığını sürdürürken Türkiye Türkçesi yazı dilinde unutulmuştur. (Aksan, 2004, s. 43-44).

Türkçenin söz varlığıyla ilgili ilk çalışma Dîvânu Lugâti't-Türk'tür. Kaşgârlı Mahmut bu eserde 7.500'den fazla kelimeyi açıklayıp örneklendirmiş, her madde başıyla ilgili çok geniş bilgiler sunmuştur (Yaman, 2016, s. 88).

Söz varlığı, bir toplumun tarihine, yaşam biçimine, kültürüne ve etkilendiği toplumlara göre şekillenir. Toplumlar değiştikçe ve geliştikçe söz varlığı da yenilenir. Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihini yansıtmakta, geçmişten günümüze kadar kullanılmış ses özelliklerini, anlam değişikliklerini göstermektedir (Aksan, 2004, s. 11). Söz varlığı, zamanla değişme ve gelişmeler sonucunda kendi ihtiyacına göre yeni kelimeler türetir ve farklı kültürlerden kelimeler alarak çoğalır. Bu sayede söz varlığı sürekli yenilenir ve zenginleşir. Toplumların yaşam biçimlerini, tarihlerini, kültürlerini o dilin söz varlığında görmek mümkündür.

Söz varlığının zenginliği, edebi eserlere yansıtılarak kültür aktarımı yapılmaktadır. Edebi eserlerde sadece kültür dilinden değil, ağız ve lehçelerden de kelimeler kullanılması, dili zenginleştirmektedir. Bu bakımdan yazar ve şairlerin eserlerinde kullandıkları söz varlığı, dilin söz varlığını yansıtmaya açısından önem arz eder.

Yazar ve şairlerin, eserlerinde kültür birikimlerini, hayata bakış açılarını görmek mümkündür. Dil, yazarlar ve şairler tarafından ustaca kullanılarak yeni bir şekil alır. Bundan dolayı yazarların ve şairlerin kullandıkları söz varlıkları dillin tespitinde önemli olan ölçütlerdendir.

5. SÖZ VARLIĞI UNSURLARI

5.1 Deyimler

Türk Dil Kurumu'na göre deyimler, “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.” (TDK, Türkçe Sözlük, 1988, s. 576) olarak tanımlanır. Ömer Asım Aksoy'un tanımına göre, “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” (Aksoy, 1988, s. 52). Çotuksöken'in tanımına göre, “En az iki sözcükten kurulan deyimler, anlam aktarımı yoluyla oluşmuş söz öbekleridir.” (Çotuksöken, 2009, s. 306). Aksan'a göre ise söz varlığının ögelerinden olan deyim, “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” şeklinde tanımlamıştır (Aksan, 2009, s. 35). Süer Eker ise “Deyimler, gerçek anlamlarının dışında anlam kazanan ve genellikle, bir başka dile, özel anlamını koruyarak çevrilemeyen kalıplaşmış sözcüklerin oluşturduğu gruptur.” şeklinde tanımlamıştır (Eker, 2010, s. 415).

Deyimler, bir milletin kültürünü, geçmişe dair yaşantılarını ve gelenek- göreneklerini yansıtır. Deyimlerde kullanılan mecazlar, söz sanatları, benzetmeler dilin çeşitliliğini ve kalitesini gösterir. Deyimler, kalıplaşmış ifadelerdir. Kısa ve özlü anlatımları içermektedirler. Bir olay ve durum karşısında söylendiklerinden anlatımı güçlendirir ve ahenk katar. Bir dil deyimler bakımından ne kadar zenginse anlatım gücü o kadar yüksektir (Aksoy, 1988, s. 38-42).

5.2 Atasözleri

Atasözleri, bir milletin hayata bakış açısını gösteren, kendi kültürlerinden izler barındıran, insanlara öğütler veren kısa ve kalıplaşmış sözlerdir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre atasözleri, “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğütverici nitelikte söz, darbimesel.” (TDK, 1988, s. 155) olarak geçmektedir. Aksan, atasözleri hakkında şunları ifade eder: “Bir dilin söz varlığında

yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabilirdiği gibi değişikliklere de uğrar, unutulup yitilebilir.” (Aksan, 2004, s. 33). Atalarımızın, deneyimleri ile belirlenmiş yargılarını, öğüt ya da kural olarak düsturlaştırılan, kalıplaşmış şekilleri bulunan, sosyal ve kültürel olarak benimsenmiş özlü sözlerdir (Çobanoğlu, 2003, s. 160).

Atasözleri, adından da anlaşılacağı üzere atalardan kalma sözlerdir. Kısa ve kalıplaşmış sözler olan atasözleri, öğüt verici niteliktedir. Aynı dili kullanan insanların kültürünü yansıttığı için halkın malı haline gelmiştir. Az sözle çok şey anlatılır. Söz varlığı açısından önemli bir yere sahip olan atasözleri, dilin etkili kullanmasında ve konuşmada ahengin sağlanmasında önemlidir.

5.3 İkilemeler

İkilemeler, aynı sözcüklerin, birbirine yakın ya da aynı iki kelimenin yan yana kullanılmasıdır. İkilemeler, anlamı güçlendirir, pekiştirir ve konuşmaya ahenk katar. İkilemelerin, aynı kelimelerin tekrarı ile kurulanlar, eş veya yakın anlamlı kelimeler ile kurulanlar, zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar, aynı kelimenin ön sesinin değiştirilerek tekrarlanması ile kurulanlar olarak dört türü vardır (Korkmaz, 1992, s. 82-83). Berke Vardar, ikilemeyi “anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma” (Vardar, 2002, s. 119) olarak açıklamaktadır.

İbrahim Delice ikilemeyi şöyle tanımlar: Yakın veya zıt anlamlı aynı cins iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ya bir kelimenin ilk sesinin /m/ sesiyle değiştirilerek tekrar edilmesi ya da bir kelimenin ilk hecesinin üzerine ‘m, p, r, s’ seslerinden birinin ilave edilerek kelimeyle birlikte söylenmesi yoluyla oluşturulan kelime öbekleridir.” (Delice, 2007, s. 32).

İkilemeler, anlamı pekiştiren, güçlendiren, sözün inandırıcılığını arttıran söz varlığı ögesidir. Bir olayı ya da durumu aktarırken ikileme kullanmak, cümleye ahenk katar, ifadeyi canlandırır. Bu sayede anlatıma estetik bir hava katar.

Aksan (Aksan, 2004, s. 195-197), ikilemenin beş türü olduğunu belirtir ve şu şekilde açıklar: Aynı sözcüğün tekrarı ile oluşan ikilemeler: sayfa sayfa, of of ...; Eş anlamlı ile kurulan ikilemeler: çarşı pazar, ev bark...; Ters anlamlılarla kurulan ikilemeler: yer gökbüyük küçük, er geç...; Yansımali ikilemeler: horul horul, kıtır kıtır, şırl şırl, oflaya puflaya...; Ön sesi “m” ile değiştirilerek yüklenen ikilemeler: okul mokul, araba maraba...

5.4 Terimler

Terimler, bir sanat dalı, bilim ya da meslek dalında konu ile ilgili olan kavramı karşılayan kelimelerdir. Doğan Aksan terimleri şu şekilde açıklamıştır: “Her dilde fizik, matematik, felsefe ve toplum bilim gibi bilim dallarından sahne sanatlarına, mimariden kuyumculuk, marangozluk gibi zanaatlara kadar uzanan geniş bir çerçevede içinde yer alan, bu dallara ait kavramların oluşturduğu bir terim söz varlığı bulunur (Aksan, 2004, s. 36). Çotuksöken’e göre terim “Bilim, kültür, sanat vb. alanlarla ilgili kavramları karşılayan genellikle tek anlamlı birimlerdir. Diğer bir deyişle terimler, yalnızca ilgili olduğu alana özgü olarak türetilmiş olan sözcüklerdir; alan dili sözcükleridir.” (Çotuksöken, 2009, s. 309).

Terimler tek anlamlı öğelerden oluşur. Terimler türetme, birleştirme, canlandırma ve çevirme yoluyla belirlenir (Aksan, 2009, s. 41).

5.5 Kalıp Sözcükler

Kalıplaşmış sözcükler, bir toplumun bireyleri arasında, belirli durumlar ve olaylar karşısında söylenen adet olmuş olan sözcüklerdir (Aksan, 2004, s. 34). Hürriyet Gökdayı, kalıp sözcükler için şu ifadeleri kullanmıştır:

“Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı eklemeler ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsediği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir.” (Gökdayı, 2008, s. 106).

Atasözcükler ve deyimler gibi söz varlığı unsuru olan kalıplaşmış sözcükler, insanların birbiri ile iletişiminin güçlü olduğu anlaşılabilir, toplumsal ve kültürel özelliklere ışık

tutan, toplumun geleneklerini, göreneklerini, inanç sistemini yansıtan toplumsal-kültürel olgulardır.

Doğan Aksan, kalıplaşmış sözler ile ilgili şu örnekleri vermektedir: Çocuğu olan kadına “gözünüz aydın”, “anali babalı büyüsün”, güle güle büyütün, Allah bağışlasın vb. Nişanlanan ve evlenenlere “Allah mesut etsin”, “mutluluklar dileriz”, “bir yastıkta kocayın” vb. Ölüm olayı durumlarında “başınız sağ olsun”, “Allah rahmet eylesin”, “nur içinde yatsın” vb. Vedalaşmalarda “hoşça kalın”, “güle güle”, “yolunuz açık olsun” vb. (Aksan, 2001, s. 142-145).

Hürriyet Gökdayı, kalıp sözleri şöyle sınıflandırmıştır:

“Hayır, dua ve iyi dilek bildiren kalıp sözler: güle güle oturun, Allah razı olsun vb. Beddua içeren kalıp sözler: Allah belanı versin, lanet olsun vb. Selamlaşma bildiren kalıp sözler: günaydın, iyi akşamlar, iyi sabahlar vb. Bir isteği kabul veya reddetme bildiren kalıp sözler: baş üstüne, maalesef vb. Gelenek ve kültürel değerleri yansıtan kalıp sözler: elçiye zeval olmaz, yediğin içtiğin senin olsun, gezdiğin gördüğün yerleri anlat vb.” (Gökdayı, 2008, s. 101-102).

5.6 Yabancı Sözcükler

Yabancı sözcükler, farklı bir dilden alınan kelimelerdir. Zeynep Korkmaz yabancı sözcüğü, “Bir dilin kendi kökünden gelmeyen ve yabancı dillerden alınmış olan sözcüklerdir.” olarak açıklamaktadır (Korkmaz, 1992, s. 167). Doğan Aksan, yabancı sözleri şu şekilde tanımlar:

“Toplumlar arasındaki kültür, tecim ve siyaset ilişkileri, en çok bu toplumların söz varlıkları üzerinde etkili olmakta, ilişkide bulunulan ulusun dilinden somut ve soyut kavramların yansıtan sözcükler alınmakta, o uluslara da sözcükler verilmektedir. Bir toplumun başka toplumlarla bütün bağlarını koparması, kabuğuna çekilmiş, dış dünyayla ilişkilerini kesmiş olarak yaşaması olanağı bulunmadığına göre her dilde şu ya da bu ölçüde yabancı öğelerin bulunması doğaldır.” (Aksan, 2009, s. 29-33).

Diğer toplumlarla olan kültür, sanat, ticaret, siyaset gibi ilişkiler dile yansıtmakta ve bu sayede diller arasında geçişler meydana gelmektedir. Yabancı sözcükler, girdiği dilin ses özelliklerine göre yeniden düzenlenir.

Doğan Aksan yabancı sözcükleri iki bölümde incelemektedir:

1. Yabancı dilden geçerek, dilin ses özelliklerine uymuş yabancı sözcükler: duvar <Far.dívar, kalıp <Ar. Kālib ...

2. Dilin ses kurallarına uymayan, yabancılığı dikkat çeken sözcükler: oksijen, lokomotif, devalüasyon gibi (Aksan, 2004, s. 29).

6. TOPON ESERİNDE SÖZ VARLIĞI

6.1 Atasözleri

Atasözleri, geçmişte atalarımızın yaşayarak, görerek, deneyimleyerek ortaya koymuş oldukları öğüt verici sözlerdir. Her milletin kendine göre atasözleri bulunmaktadır. Kırgız Türkçesinde makal olarak adlandırılan atasözleri (Elçin, 2004, s. 625), manzum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bozkır kültürü, atın önemi, aklın, zekanın, ilim ve bilim sahibi olmanın önemi, adalet, doğruluk, dürüstlük gibi yüce değerlerin yanında tembellik, yalancılık, adaletsiz davranma vb. yerilen davranışlarda atasözlerinde görülmektedir (Doğan, 2000, s. 207). Kırgız atasözleri, tarihi, hayatın gerçeklerini, geçmişin anılarını, halkın dünyaya, doğaya bakışını, endişelerini, umutlarını, arzularını anlatır. Bundan dolayı Kırgızlar atasözleri için “sözün çiçeği”, “fikrin kaymağı” demektedirler (Dıykanbay, 2022, s. 163).

Kırgız atasözlerini derleme çalışmasını yapan ilk halk bilimci Kayım Miftakov’dur. Miftakov 1922 yılından itibaren Kırgızistan’ın bütün bölgelerini gezmiş, derlediği atasözlerini yazıya geçirmeye çalışmıştır. Miftakov’dan sonra atasözlerinin yayımlanmasında K. K. Yudahin ile B. Karimcanova’nın da büyük gayretleri olmuştur. Kırgız atasözlerini ilk kez toplu bir şekilde yayınlayan B. Karimcanova’dır. Kırgız atasözlerini ilk kez bilimsel olarak çalışan kişi ise P.N. Konovalov’dur (Dıykanbay, 2022, s. 163).

Tablo 6.1.1 Atasözleri

Butun menen basıp, murdu menen tıngan denekuldardı kara tumoodoy kaptap kelatkan kargaşaluu zabından kim kutkarat?! (s.59)
Caman aytpay cakşı cok: Kötü söylenmeden iyi olmaz (s. 64).
Karıgan cayın düynö mañdayına kel:-Yaşlandıkça, servet karşıya gelir (s.9).

6.2 İkilemeler

Kırgız Türkçesinde ikilemeler “tataal sözdör” (birleşik kelimeler) ana başlığı altında “koş sözdör” adıyla incelenir. Hem isimlerden hem de fiillerden oluşmuş olan Kırgız Türkçesindeki ikilemeler, tek kelime gibi bir anlam vermektedir. Ayrıca anlam bakımından daha genel anlamlar ifade edebilirler. Mesela Kırgız Türkçesinde bala

sadece çocuk anlamına gelir ama bala –bakıra dendiğinde çocuk ve onun gibi olanların hepsi kastedilir (Ulutaş, 2007, s. 2).

Tablo 6.2.1 İkilemeler

Uçu- kıyırına	Ucu bucağı, başı sonu (s.4)
İpir- sıpir	Ufak ufak savrulma (s.4)
Kayra- kayra	Tekrar tekrar, defalarca. (s.7, s. 50, s.82, s. 92)
Asan- üsöndün	Gökkuşağı, ebekuşağı (s.7)
Kaydan- caydan	... (s. 7, s. 27, s. 37, s. 44, s. 69, s. 89)
Asan- üsön	Gökkuşağı, ebekuşağı (s. 7, s.110)
Eles- bulas	Hayal meyal (s. 9)
Ötkön- ketken	Geçip giden (s.12)
Bayma- baş	Sık sık (s. 13)
Karşı- terşi	Karışık, karmakarışık (s. 16)
Üldür- süldür	Hayal meyal (s. 23)
Büyüm-terimder	Eşya, eşyalar, ıvır zıvır (s. 26)
İkir- çıkır	... (s.26)
Uygu- tuygu	Karışık duygular (s.28, s.37, s. 120, s. 123)
Arkı- terki	Çapraz (s. 29)
Kıyma- çiyme	Oraya buraya yürüme (s. 31)
Añtar- teñter	İçini dışına çevir- (s.32)
Baştan- ayak	Baştan ayağa; baştan sona kadar (s.32)
Baş-ayağı	1. Çeyizin içindeki kıza ait giysiler, elbiseler 2. Ayağı başı (s.33)
Ulam- ulam	Tekrar tekrar, ardı ardına (s.34, s.80)
Tıp-tıypıl	... (s.36)
Tuş- tuştan	Her yandan, etraftan (s. 38)
Kacı-kıcu	... (s. 38)
Biri- birine	Birbirine (s. 40, s.52, s. 85, s .97, s. 107, s.114)
Şapa- şupa	... (s. 41)
Arı- beri	O yana bu yana (s. 45)
Eki-üç	İki üç (s.47)
Anda- sanda	Arada sırada (s.51)
Ün- söz	... (s. 52)
так-так	Atlar birbirine vurduğunda çıkan ses (s.55)
Ança- mınça	Azıcık, biraz (s.68)
Özünö- özü	Kendi kendine (s. 73)
Tili- sözdön	... (s. 75)
Künü- tünü	Gece gündüz (s. 77)
Ürül- бүрүл	Sabahın alaca karanlık vakti (s. 78)
Taram- taram	Bir şey saçılıp dağıldığında söylenir (s. 84)
İrim- cırımında	Yaşayan halk inançları (s. 87)
Kezek- kezeği	... (s. 87)
Barı- coguna	Varı yoğu, tümü (s. 91)
Bayma- bay	Sık sık (s. 95)
Öñü- түсү	... (s. 96)

Oyku- kaykы	... (s. 99)
Öydö- ıldıy	... (s. 104)
Opoñ- çıçañ	Uzun bir tahtayı ağaç kütüğünün üzerine koyup, tahtanın iki ucuna da iki çocuğu oturttarak çocukların aşağı yukarı sallanıp oynadıkları bir oyun. (s. 105)
Beş-altı	Beş altı (s. 105)
Oydu- keldi	Başı sonu belli olmaya, düzensiz (konuşma için) (s. 106)
Beti- başın	Yüzü gözü, üstü başı (s. 106)
Kakıs- kokus	Sözle terbiye etmek (s. 106)
Şuu- şuula	Fısıltı ile konuş-, alçak ses ile konuşmak (s.109, s. 110)
Birden- birden	Birer birer (s. 119)
Asan- üsö	Gökkuşağı, ebekuşağı (s. 126)

6.3 Deyimler

Söz varlığı unsurlarından olan deyimler, bir olayı, durumu ve eylemleri daha kolay ve daha açık bir şekilde ifade etmek amacıyla söylenen sözlerdir. Deyimlerin kelime hazinesi dilde var olan kelimelerin kullanım zenginliğine göre ortaya çıktığı ve daha sonar hem anlamsal ve hem de yapısal açıdan deyimle dönüştüğü kabul edilmektedir (Ünal, 2022, s. 66).

Deyimler, dilin ve o dile ait olan kültürün yansımasıdır. Mecaz anlam içeren deyimlerin kullanılması, hem kullanılan dili zenginleştirir hem de anlatıma açıklık kazandırır. Kırgız Türklerinin “frazologizm” olarak adlandırdıkları deyimler, hem Kırgız edebiyatında hem de günlük konuşma dilinde önemli bir yeri vardır. Konuşmalarında şiirsel bir üslup kullanan Kırgız Türkleri için deyimler çok önemlidir (Nurmatov, 2008, s. 4).

Tablo 6.3.1 Deyimler

Cer zamandan berki	Ezelden beri, çoktan beri. (s. 2)
Zamanası kuurul-	Dünyası başına yıkılmak, çaresi tükenmek, çok müşkül durumda kalmak, iki eli böğründe kalmak, içinden çıkılmaz bir durumda kalmak. (s. 3)
Baki-cogun	Ufak tefek, pılı pırtı (satın alınacak mal için söylenir.) (s. 4)
Köz cetkis	Çok uzak, görünmeyen; gözden uzak. (s. 4)
топон сyy	1. Dini inanca göre insanların günahları için

	Allah'ın verdiği ceza. 2. Bütün dünyayı kaplayan sel, şiddetli akan su. (s. 4, s. 7, s. 15, s. 16, s. 20, s. 39, s. 43, s. 46, s. 52, s. 54, s. 67, s. 111, s. 125)
Başı çok	Aklı yok, akılsız. (s. 7)
Cer kaymaktagandan berki	Ezelden beri, çoktan beri. (s. 7)
Ayagina çıg-	Harcamak, sarf etmek, tüketmek. (s. 9, s. 125)
Suu bol-	Çok çekmek, uğraşmak. (s. 9, s. 44)
Közü kör	Cahil, bilimi yok, kültürsüz. (s. 10)
Közü açıl-	1. Bir şeyi anlamak. 2. Okuma yazma öğrenmek. 3. Neşesi yerine gelmek. (s. 12, s. 124)
Ooz uçunan	İsteksizce, öylesine, dilinin ucuyla. (s. 12, s. 15, s. 18, s. 31, s. 37, s. 99)
Közü tirüü	1. Diri, hayatta. 2. Her işe yatkın. (s. 15)
Közün cum-	1. Ölmek. 2. Korkmak, çekinmek. 3. Göz yummak. (Görmezlikten gelmek.)(s. 15, s. 98)
Adam bol-	1. Adam olmak; yetişkin, ergin olmak. 2. Hastalıktan ayıkmak (s. 16)
Ak etkenden tak et-	Bir şeyi çok istemek (s. 16)
Özü menen özü	Sadece kendisi, bir başına (s. 17, s. 25)
Köz sal-	1. Göz dikmek. 2. Yardımlaşmak; birbirini desteklemek. (s. 18)
Köz ciber-	1. Yüzeysel incelemek. 2. Göz etmek, göz gezdirmek. (s. 18)
Akır zaman	1. Ahir zaman. 2. Sıkıntılı, çetin zaman. (s. 19)
Kokoloy başı	Yalnız kendisi, tek başına. (s. 19, s. 54, s. 58, s. 103)
Oyron bol-	1. Yok olmak, ölmek. 2. Tartaklanıp dövülmek, darmadağın edilmek. (s. 22)
Işpaldası çık-	1. Rezil olmak, kirli çamaşırları dökülmek. 2. Çok zayıflamış, bir deri bir kemik kalmış. (s. 23)
Ak töönün kardı carıl-	Bolluk, bereket gelmek; evine Hızır uğramış. (s. 23)
Çer cazar	Can sıkıntısını gidermek, kafayı dağıtmak, gülüp oynamak. (s. 24)
Cer kaymaktagandan beri	Ezelden beri, çoktan beri. (s. 24, s. 36)
Ölböstün künün kör-	Hayatı çok zor geçmek; zar zor geçinmek. (s. 25)
Mizi kayt-	Cesaretini kaybetmek. (s. 25)
At çabım	At koşturum. (s. 26)
Başına cün çık-	Doğduğu günden beri. (Aklı yettiğinden beri.) (s. 27)
Köz al-	(Birinim himayesi altında) Birisinin yanında yetişmek. (s.28, s. 30, s. 78, s. 117, s. 123)
Baş alaman	Yaşamak, yaşamaya devam etmek. (s. 29)
Ömür sür-	Dağınık, tertip düzeni yok. (s. 30)
Moynu coon	Hiç kimseyi umursamayan, burnu havada, kibirli; üstünlük taslayan. (s. 30)

Kara taanday	Çok miktarda, sayısız. (s. 30, s. 91, s. 116)
Kuu etek!	1. Fakir. 2. Çocuk yüzü görmeyen, çocuğu olmayan. (s. 30)
Colu katuu	İşi düzlüğe çıkaramamak, işi yoluna koyamamak. (s. 30)
Moyun sun-	Baş eğmek; rıza göstermek. (s. 31)
Sarı ooz balapan	Çok genç, henüz ağzı süt kokan. (s. 31)
Akır zamandı	Ahir zaman. 2. Sıkıntılı, çetin zaman. (s. 32)
Zar kakşa-	1. Acı acı ahü zar etmek. 2. Bir şeye çok ihtiyaç duymak, muhtaç olmak; arzusunu ermeyip can sıkıntısını anlatmak. (s. 34)
Kuyruğu çok	İki yüzlü. (s. 35)
Salmak menen	Bütün ağırlığıyla; yavaş yavaş, acele etmeden. (s. 35, s. 94)
Eki ooz	Az buçuk, iki ağızlık kelam vd. (s. 35)
Kan buuganday	Çok çabuk, hemen. (s. 36)
Umay enenin	Çocukları soğuk algınlığı hastalık vd. musibetlerden koruyan; Umay Ana. (s. 36)
Ayırıp algıs	Hık demiş burnundan düşmüş; bir elmanın iki yarısı gibi. (s. 37)
Ak kol	Avare, beyhude gezen; çalışmayı sevmeyen, tembel, hanım evladı. (s. 37)
Aldı menen	Her şeyden öte. (s. 37, s. 37, s. 38, s. 59, s. 60)
Kulak tür-	(Duymaya çalışmak) Kulak kabartmak. (s. 37)
Ee caa berbey	Kendini dizginleyememek, kendine hakim olamamak. (s. 38, s. 48)
Azat boyu tik turdu	Korkudan zangır zangır titremek. (s. 38)
Baarı bir	Hepsi bir, fark etmez. (s. 39)
Çeçekeyi çeç	Keyfi yerinde, neşeli. (s. 41)
Köröyün degen közü çoktoy	Görmek istemeyen. (s. 41)
Ün çıgar-	Genellikle ölen insanın ardından ağlamak, ağıt yakmak. (s. 43, s. 47)
Cin tiygendey	Cin çarpmış gibi. (s. 43, s. 59, s. 106)
Otu öç-	Ocağı sönmek, ocağı tütmemek. (s. 44)
Kabağım kaşım debegen	Hiçbir şekilde neşesini bozmamak, dert etmemek, oralı bile olmamak. (s. 45)
Tüp kötörö	Hep beraber. (s. 45)
Eneden tuuma	Anadan doğma, çıplak. (s. 47, s. 104)
Tabası kan-	Öcünü almak; birinin zor, kötü durumda kalmasına içinden memnun olmak, içi buz gibi soğumak. (s. 49, s. 59, s. 115, s. 119)
Taramıştay tırışkan	1. Aç gözlü, cimri. 2. Mücadeleci, dayanıklı. (s. 50)
Celi çık-	Caka satan birinin başına iş geldiğinde kendi hatasını anlamak, başına dank etmek. (s. 51)
Sirkesi suu kötörböy	(Sirkesi su kaldırmamak) Kafası bozuk olmak; heyheyleri üstünde olmak; suratı turşu satmak. (s. 53)

Et betinen ket-	1. Çok arzu ettiğin şeyin olması için can atmak. 2. Çok beğenmek, canı gönülden sevmek, takdir etmek. (s. 54)
Tütün bulat-	Kendi yağıyla kavrulmak, evini, ocağını geçindirmek, ocağını tüttürmek. (s. 54)
Çaşap kalgan	Yaşça kemale ermiş, görmüş geçirmiş. (s. 54)
Kaynasa kan koşulbagan	Hiç anlaşılamamak, yıldızları barışmamak. (s. 54)
Aytkanınan kaytpagan	Sözünden dönmemek; bildiğinden şaşmamak. (s. 57)
Aldın ala	Tedbir almak; ihtiyatlı olmak. (s. 57)
Közün tazaloo	1. Yok etmek, öldürmek. 2. Bitirmek, sona erdirmek. (s. 57)
Kuyup koygondoy	1. Benzer, tıpatıp, eliyle koymuş gibi, (elbise) cuk oturmuş gibi. 2. Tam istediği gibi, aynısı. (s. 58)
Kamçı saldırbagan	Leb demeden leblebiyi anlayan. (lafı ikiletmeden hemen o işi yapan) (s. 58)
Üşün al-	Korkudan yüreği hoplamak, beti benzi atmak; korkak, ürkek yaşamak. (s. 58)
Oozunan ak it kirip, kara it çık-	Küfür etmek. (s. 58)
Börkündöy kör-	“Evin gibi gör; lafı mı olur!” vd anlamında. (s. 59)
Baş tartuu	Söylediğini geri almak, bir işten elini eteğini çekmek. (s. 60)
Muunu boşoy	(Birin durumuna bakıp) Duygulanmak, acımak; burnunun direği sızlamak. (s. 62)
Tefirden teskeri	Kesinlikle doğru değil, tam tersine. (s. 62, s. 63, s. 99)
İşke aşpay	Gerçekleşmek, yoluna girmek. (s. 62)
Közü çok	Hayatta olmayan, ölmüş. (s. 63)
Kanattuuga kaktırbay Tumşuktuuga çokturbay	Hiç kötülük göstermeden, felakete uğratmadan, acı çektirmeden kanatları altına almak. (himayesine almak) (s. 64)
Közü açık	(Şeytani, cini görebilen) Gözü açık, her şeyi bilen. 2. Her şeyden haberdar, her konuda bilgili. (s. 64)
Kaynasa kanı koşulbagan	Hiç anlaşılamamak, yıldızları barışmamak. (s. 64)
Kabırgası sögül-	Yüreği sızım sızım sızlamak, içi yanmak. (s. 64)
Moynuna al-	Suçunu kabul etmek, işlediği suçu üzerine almak; faturayı kendine kesmek. (s. 65)
Akıretke ak ket-	Ölmek, öbür dünyaya göçmek, ahirete göçmek. (s. 65)
Adam bol-	1. Adam olmak; yetişkin, ergin olmak. 2. Hastalıktan ayıkmak (s. 67)
Başı mañ bol-	Başı şişmek, kafası dumanlanmak. (s. 69)
Taş car-	(Acı içinde) 1. Kulakları patlamak. 2. (Ün, nam) Halk arasında dağılmak, namı yürümek. (s. 70)

Özünü kel-	Kendine gelmek. (s. 71, s. 72)
Tökpöy çaçpay ay-	(Bütün ayrıntılarına kadar anlatmak) Duyup gördüklerini olduğu gibi anlatmak. (s. 71)
Alda calda menen	Güçlülkle, şöyle böyle, güç bela. (s. 71)
Taştay kat-	Ses çıkarmadan taş gibi kalakalmak. (s. 73)
Muunu boş-	(Birinin durumuna bakıp) Duygulanmak, acımak; burnunun direği sızlamak. (s. 73)
Tilden kal-	Hastalanmak; dilden ayaktan kalmak, elden ayaktan düşmek. (s. 74)
Oozunan ot bürk-	Kahırlanmak, ağır laflar etmek. (s. 75)
Can tart-	(Bir hemşeri vd.) Kanı çekmek, içi ısınmak (yardım etmek). (s. 75)
Et betinen ket-	1. Çok arzu ettiğin şeyin olması için can atmak. 2. Çok beğenmek, canı gönülden sevmek, takdir etmek. (s. 75, s. 95, s. 95)
Kayırmakka il-	(Birinin) Eline düşmek, tuzağına düşmek. (s. 76)
Kuyup koygon	1. Benzer, tıpatıp, eliyle koymuş gibi, (elbise) cuk oturmuş gibi. 2. Tam istediği gibi, aynısı. (s. 77)
Köz car-	1. Gözünü açmak, dünyaya gelmek. 2. Doğurmak. (s. 79, s. 108)
Tay çabım	Tay koşturumluk mesafe. (s. 80, s. 104)
Caa boyu kaç-	Yaka kaptırmamak; (iş veya sözden) köşe bucak kaçmak. (s. 81)
Ne bar, ne cok...	Ne olur ne olmaz, ne olacağı belli değil. (s. 81)
Kanın sor-	Çok eziyet etmek, sövmek, acımasız davranmak. (s. 82)
Közü umaçtay açıla	Gözü fal taşı gibi açılmak; uykusu kaçmak. (s. 82)
Uyku soonun ortosu	Uykuya dalmak üzereyken, yarım yamalak uykuda. (s. 83)
Moynuna tüş-	1. Borçlu olmak, borçlanmak. 2. Boynuna yüklemek, sorumluluk almak. (s. 83)
Küybögön ceri kül bol-	Ağlayacak hale gelmek; kızmak. (s. 84, s. 85)
Közü tüş-	1. (Bir şeye) Gözü düşmek. 2. Birini sevip gönül vermek. (s. 84)
Es uçun cogot-	Akıl, hafızasını kaybetmek. (s. 85)
İçer suu	İnsan hayatı, ömrü; görececek günler. (s. 86)
İtirkeyin keltir	Sinirlendirmek (s. 86)
Köz coosun al-	(Cazibe, güzellik, sempatikliğiyle) Kendine çekmek, birini etkilemek, gözünü kamaştırmak. (s. 86)
Bir kokuy	(Giyim kuşam görünüşüyle) Zavallı, biçare. (s. 87)
Cöö tumanday	Hiç sır vermeden ortalığı karıştıran; iki yüzlü fitneci. (s. 89)
Cürögü oozuna kel-	Yüreği ağzına gelmek. (s. 90)
Arı cok	1. Utanmaz, hayasız. 2. Elinden gelmese de boşa

	çalayan. (s. 91)
Eti kaçıp	Bir deri bir kemik kalmak, çok zayıflamak. (s. 91)
Kuu tımşuk	Kimseyi sevmeyen. (s. 91)
Ee caa berbey	Kendini dizginleyememek, kendine hakim olamamak. (s. 92)
Cakasın karman-	1. Bir şeye hayran olmak, şaşırarak. 2. Bir şeyden ürküp korkmak. (s. 92)
Eki ancı	Kesin bir fikirde olmamak, ikircikli olmak; bir karara varamamak. (s. 94)
Şilekey alış-	Çok samimi olmak. (s. 94)
Kül oyron	Genellikle kadınların, genç yaşta ölen kocalarının ardından söylediği ağıttaki söz. (s. 94)
Kaş kak-	Kaş göz yapmak, kaş göz yaparak bir şeyler ima etmeye çalışmak. (s. 95)
Köçük bas-	Biraz oturmak, biraz dinlenmek için bir yere ilişmek, soluklanmak. (s. 96)
Başın cerge sal-	1. (Utancından) Başını yerden kaldıramamak. 2. Üzüntü, sıkıntıdan başını bile kaldıramamak. (s. 96)
Közü umaçtay açıl-	Gözü fal taşı gibi açılmak; uykusu kaçmak. (s. 97)
Calgız boy	1. Bir tek kendisi, bekar. 2. Ailesine kendisinden başka bakacak kimi kimsesi yok. (s. 103)
Ceñ içinen	El altından, gizlice. (s. 103)
Er cetip	Büyüme, yetişkin biri olmak (s. 103)
İtirkeyin keltir-	Sınırlandırmak (s. 104)
Közünön ot çık-	Gözlerinden alevler çıkmak, şiddetli darbe veya acıdan dolayı gözünün önünde şimşekler çakmak; hasta olmak veya uçuk çıkmasından dolayı canı çok yanmak. (s. 105)
Kolu tiy-	1. (Artık bir işe başlamak için zamanı ve imkanı olmak.) Eli değmek, el atmak. 2. Birini dövmek, darp etmek. (s. 106)
Nazarı sın-	Gözü kalmak, kalbi kırılmak. (s. 106)
Mañdayı carıl-	Sevinçli, kıvançlı; her zaman güler yüzlü, neşeli, keyifli olmak. (s. 107)
Kara ter bas-	(Sıkıntı, dert vd.) Ecel terleri dökmek. (s. 107)
İzine tüş-	1. Gözetlemek, takip etmek. 2. Aradığı şeyin haberini almak. (s. 107)
Kün alıs	Arada bir gün bırakıp ertesi günü; iki gün geçtikten sonraki gün. (s. 112)
Tün camın-	Karanlıkta yola çıkmak, bütün gece yolculuk yapmak; gece yolculuğu yapmak. (s. 112)
Kuş tilindey	1. Küçük. 2. Çok az, kısa yazılan mektup veya haber. (s. 113)
Kubaniçi koynuna bat-	Sevinçten içi içine sığmamak; sevinçten etekleri

	zil çalmak. (s. 117)
Baş kes-	Katil, gözü dönmüş, cani. (s. 117)
Köktü kar-	Yüksekten bakmak; başı havalarda gezmek. (s. 118)
Akır zamandin	Ahir zaman. 2. Sıkıntılı, çetin zaman. (s. 119)
Tak sekir-	(Teke gibi) Birdenbire sıçramak, itiraz etmek. (s.119)
Kabağı açıl-	Neşesi yerine gelmek, keyiflenmek. (s. 120)
Ceksen bol-	Yok olmak, yıkılmak, yerle bir olmak. (s. 121)
Tikesinen – tik tur-	Canını dişine takıp çalışmak. (s. 123)
İynenin közü	İğne deliği gibi; çok küçük. (s. 125)
Cañı közü	Halk arasına daha yeni karışan yabancı ya da yeni doğan çocuk. (s. 126)
Boyu suu	Kırılmak, gönlü kalmak. (s. 126)
Ar cerden	Az kalsın (s. 71)
Aylasun ketirüü	Çaresini tüketmek, çaresiz duruma düşmek (s.49)

6.4 Yabancı Sözcükler

Kırgız Türkleri, göçler ve savaşlar sonucunda diğer diller ile ilişki halinde olmuşlardır. İslamiyet ile birlikte Araplar ile yakın olan Kırgız Türkleri, Arap alfabesinden alıntı kelimeler almışlardır. Coğrafi konum itibarıyla Farsça kelimeler, savaşlar yoluyla Çin ve Moğollardan kelimeler alıntılanmışlardır. Sovyetler dönemi ile birlikte Rus hakimiyeti altına giren Kırgız Türkleri, bu dönemde çok fazla Ruslardan etkilenmiş, hatta dillerinde değişikliklere kadar gitmişlerdir (Akın, 2010).

6.4.1 Farsça Alıntı Kelimeler

Tablo 6.4.1.1. Farsça Alıntı Kelimeler

Abat	1. Meskûn (yurt edinmiş anlamına geliyor.). 2. Mamur. (s. 13, s. 17, s. 109)
Acıdaar	1. Ejderha. 2. Timsah. 3. Korkunç Nesne (s. 4, s. 38, s. 75, s. 76, s. 77, s. 97, s. 114)
Almas	Elmas (s. 82)
Aloo	Alev (s. 78)
Ar	Her. (s. 11, s. 13, s. 15, s. 18, s. 19, s. 21, s. 22, s. 26, s. 32, s. 43, s. 44, s. 55, s. 59, s. 60, s. 75,

	s. 82, s. 84, s. 87, s. 89, s. 91, s. 107, s. 119, s. 121, s. 122, s. 123, s. 127)
Arman	Kutsal rüya, nail olunmamış arzu. (s. 11, s. 13, s. 42, s. 49, s. 49, s. 51, s. 67, s. 72, s. 74, s. 81, s. 92, s. 109, s. 122, s. 124)
Asman	Gök, semavât, yücelik (s. 3, s. 4, s. 7, s. 15, s. 16, s. 20, s. 21, s. 24, s. 27, s. 30, s. 35 vd.) (55 defa kullanılmış)
Aşkere	Aşıkâr, hakiki, fiili, meşru, kanuni. (s. 115)
Azar	Tazip, ıstırap, hakaret, zulüm. (s. 90)
Baa	Paha, kıymet. (s. 10)
Badam	Badem. (s. 69, s. 71, s. 80, s. 85, s. 102)
Balban	Pehlivan, güreşçi. (s. 45)
Bardar	Varlıklı, hali vakti yerinde olan. (s. 23)
Berişte	Melek. (s. 52)
Beşene	1. Alın. 2. Kader, kısmet. (s. 9, s. 54, s. 55, s. 113)
Beter	Daha fazla, daha iyi. (s. 19, s. 42, s. 44, s. 45, s. 59, s. 68)
Beycay	Uygunsuz, intizamsız zor, güç. (s. 15, s. 92)
Beyiş	Cennet, uçmak. (s. 1, s. 29, s. 101, s. 107, s. 108, s. 109)
Beymaza	Bıktırıcı, rahat durmayan, yol bilmez. (s. 59)
Bezer	Rahatı kaçan, güç duruma konulan. (s. 19, s. 93, s. 116)
Böödö	Beyhude, boşuna. (s. 34, s. 54)
Candar	Canlı, diri varlık. (s. 38)
Canıbar	Hayvan. (s. 3, s. 20, s. 21, s. 126, s. 127)
Cardam	Yardım. (s. 76, s. 94, s. 99)
Ceke	Ayrı, hususi. (s. 31, s. 64)
Cekşembi	Pazar günü. (s. 37)
Cügörü	Mısır. (s. 78)
Çabış	At yarışı. (s. 50)
Çark	Çark, daire. (s. 1)
Çeki	Yanlış, kötü, fena. (s. 117)
Çırak	Mum, kandil. (s. 11, s. 15, s. 21, s. 113)
Daana	1. Tane; nüsha. 2. Bilen, hakim. (s. 27, s. 28, s. 37, s. 45, s. 52, s. 74, s. 87, s. 107)
Darak	Ağaç. (s. 21, s. 27, s. 39, s. 89)
Darıya	Nehir, büyük ırmak. (s. 67, s. 123)
Dem	1. Nefes. 2. Teneffüs etmek, solumak. 3. Dinlenmek. (s. 16, s. 32, s. 36, s. 51, s. 60, s. 61, s. 64)
Dene	Gövde, ten, beden. (s. 8, s. 22, s. 25, s. 46, s. 71, s. 73, s. 76, s. 84, s. 91, s. 122) (83 defa kullanılmıştır.)
Dit	Düşünceler arzu, dikkat. (s. 17, s. 91, s. 96)
Dubal	Duvar, çit. (s. 4, s. 31, s. 63)

Dümbül	Olmamış, ham. (s. 68)
Eger	Eğer, şayet. (s. 49, s. 55, s. 56, s. 56, s. 62, s. 63, s. 113)
Egerim	Hiçbir zaman, asla. (s. 101)
Erece	Çırpı, marangozların ve dülgerlerin çizgi yaptıkları tebeşirli ip. 2. Kaide. (s. 24, s. 30, s. 117)
Iras	Hakikat. (s. 33, s. 76)
Kepter	Güvercin. (s. 71, s. 72, s. 82)
Kıyla	Çok, oldukça çok, hayli. (s. 27, s. 54, s. 80, s. 83)
Köçö	Sokak. (s. 59, s. 60, s. 61)
Köödön	Göğüs, gövdenin üst kısmı, büst, beden, vücut. (s. 16, s. 34, s. 39, s. 41, s. 51, s. 64, s. 85, s. 93, s. 106, s. 109, s. 110, s. 112, s. 113, s. 119)
Kör 94)	Kör, ama. (s. 3, s. 41, s. 51, s. 65, s. 68, s. 72, s. 94)
Kuday	Tanrı, Hüda. (65 defa kullanılmıştır.)
Kudu	Tıpkısı, aynı. (s. 15)
Kulpu	Kilit. (s. 76, s. 77)
Künöö	Günah, suç. (s. 28, s. 32,...) (23 defa kullanılmıştır.)
Küröö	Rehin, rehine. (s. 27)
Mas	Sarhoş, mest. (s. 48, s. 49)
Mayda	Ufak. (s. 123)
Mık	Çivi (s. 28, s. 34, s. 66, s. 85)
Mömö	Meyve (s. 21, s. 72)
Maymıl	Maymun. (s. 104)
Hepada	Rastgele, tesadüfen. (s. 112)
Oyron	Harap, viran, yıkık, yok edilmiş. (s. 22, s. 94)
Parda	Perde. (s. 78)
Sayaban	Fena havadan ve güneşten korunmak için yapılan gölgelik, tente. (s. 1, s. 100)
Sıya	Mürekkep. (s. 3)
Şaar	Şehir. (24 defa kullanılmıştır.)
Şak	Dal, küçük dal. (s. 84)
Şirin	Tatlı; şirin söz. (s. 104)
Şookum	Gürültü. (s. 67)
Taza	Temiz, pak. (s. 29, s. 33, s. 98)
Topon	Tufan. (56 defa kullanılmıştır.)
Ümüt 124)	Umut. (s. 16, s. 17, s. 37, s. 40, s. 51, s. 115, s. 124)
Ustat	Üstat. (s. 1)
Zaar	Zehir. (s. 66)
Zından	Hapishane, zindan. (s. 76)
Zıyan	Zarar, ziyan. (s. 27)

6.4.2 Arapça Alıntı Kelimeler

Tablo 6.4.2.1. Arapça Alıntı Kelimeler

Aalam	Dünya. (s. 6, s. 7, s. 8, s. 9, s. 15, s. 17, s. 44, s. 51, s. 101, s. 109, s. 120, s. 121, s. 122)
Aba	1. Hava. 2. İklim. (s. 3, s. 21, s. 50, s. 50, s. 95, s. 96, s. 99, s. 120)
Abal	Vaziyet, halet. (s. 81, s. 123)
Acal	Ölüm saati. (s. 64, s. 92)
Acayıp	Acayıp, hayreti mucip olan. (s. 51, s. 57, s. 110)
Adal	Temiz. (s. 107)
Adam	İnsan (Kitapta 106 yerde geçmekte.)
Adamzat	İnsani varlık, insan. (s. 18, s. 24, s. 25, s. 34, s. 43, s. 87, s. 125)
Adat	Adet, itiyat. (s. 23, s. 27, s. 45, s. 47, s. 53, s. 83, s. 92, s. 95, s. 108, s. 120)
Adep	Terbiyelilik, nezaket, zarafet. (s. 67, s. 72)
Adil	Adaletli. (s. 16)
Akıbal	Vaziyet, ahval (s. 89, s. 94)
Akıl	İdrak, akıl, izan. (s. 10, s. 11, s. 13, s. 16, s. 18, s. 23, s. 31, s. 36, s. 56, s. 64, s. 66, s. 92, s. 119)
Akır	Son, ahir. (s. 19, s. 29, s. 32, s. 57, s. 61, s. 119)
Akıret	Öteki dünya. (s. 39)
Alaamat	1. Çok güç olan, ıstıraplı şey; tabiatın getirdiği felaket. 2. Alamet. (s. 2, s. 3, s. 8, s. 9, s. 13, s. 14, s. 15, s. 38, s. 39, s. 42, s. 87)
Alda	Allah, ilah. (s. 2, s. 3, s. 17, s. 44, s. 52, s. 58, s. 63, s. 101, s. 109, s. 114.)
Ali	Henüz, daha, şimdilik. (s. 2, s. 9, s. 10, s. 11, s. 12, s. 15, s. 68, s. 69, s. 107, s. 124, s. 125)
Alkım	1. Gırtlak, boğaz. 2. Dağ eteği. (s. 4, s. 9, s. 13, s. 60, s. 111, s. 119)
Aman	Mesut, tam, eksiksiz. (s. 8, s. 9, s. 15, s. 19, s. 22, s. 28, s. 54, s. 99, s. 106)
Araket	Hareket, çalışma, teşebbüs. (s. 10, s. 13, s. 23, s. 27, s. 40, s. 58, s. 59, s. 62, s. 72, s. 75, s. 115, s. 116, s. 125)
Aram	Pak olmayan. (s. 59, s. 106, s. 109)
Asker	Ordu. (s. 33)
Ayal	Kadın. (s. 12, s. 23, s. 46, s. 47, s. 48, s. 53, s. 60, s. 61, s. 84, s. 89)
Ayban	Hayvan. (s. 10)
Ayla	Çeviklik; çare; kavrayış; ustalık. (s. 73, s. 74, s. 84, s. 92)
Bayan	Hikâye, beyan. (s. 18)
Bekem	Sağlam, dayanıklı. (s. 30, s. 34, s. 35, s. 38, s. 39, s. 40, s. 43, s. 48, s. 61, s. 89, s. 105, s. 113, s.

	114, s. 117)
Bursat	Zaman, fırsat. (s. 15)
Camı	Hep, onların hepsi. (s. 93)
Canaza	Cenaze namazı. (s. 32)
Caza	Ceza. (s. 29, s. 66, s.116)
Celdet	Cellat. (s. 34)
Cool	Cevap. (s. 16, s. 19, s. 22, s. 32, s. 62, s. 63, s. 93, s. 100, s. 110)
Cuma	Cuma günü. (s. 59)
Dalalat	1. Kayırma; himaye; delalet. 2. Delil. 3. Teşebbüs. (s. 10)
Dayıma	Daima, her zaman, ebediyen. (s. 18, s. 34, s. 47, s. 48, s. 62, s. 70, s. 72, s. 83, s. 101)
Din	Din (123 defa kullanılmıştır.)
Door	Asır. (s. 24, s. 25)
Düynö	1. Dünya, alem. 2. Servet. (Kitapta 50 defa kullanılmıştır.)
Iklas	Dikkat, özen, ihlas. (s. 72)
Ilayık	Lâyık, münasip. (s. 19, s. 30, s. 57, s. 66, s. 116, s. 117)
Iyman	1. Vicdan. 2. İman. (s. 23, s. 29, s. 32, s. 36, s. 55, s. 56, s. 57, s. 66, s. 67, s. 72, s. 93, s. 94, s. 113, s. 115, s. 119)
İntızar	1. Bekleyerek ve umutla bakan. 2. Gergin bir durumda bekleme. (s. 12)
İrayım	Merhamet. (s. 4, s. 15, s. 16, s. 17, s. 37, s. 98)
Iybaa	Haya, utangaçlık, tevazu. (s. 82, s. 91, s. 92, s. 113)
İbilis	İblis. (s. 75)
İşarat	İşaret, ima. (s. 37, s. 48)
İybadat	İbadet. (s. 81, s. 82, s. 91, s. 92, s. 93, s. 95, s. 106, s. 107, s. 112, s. 118)
Kabar	Haber. (s. 2, s. 51)
Kabıl	Kabul, muvafakat. (s. 10, s. 12, s. 31, s. 34, s. 37, s. 39, s. 91, s. 107, s. 115, s. 118)
Kadam	Adım, kadem. (s. 13, s. 60)
Kapilet	Gamsızlık, gaflet. (s. 105)
Kark	Bolluk, gark. (s. 20, s. 109)
Kasiyet	İyi sıfat, hasiyet, liyakat. (s. 36, s. 67, s. 88, s. 112)
Kayım	Gizli, gözle görülmeyen, kıyamet. (s. 14)
Kayrat	Gayret, yararlılık, cesaret, atılganlık. (s. 39)
Keremet	Mucize, keramet. (s. 13, s. 43, s. 69, s. 71, s. 75, s. 100, s. 101, s. 121, s. 122, s. 123, s. 124)
Kıbila	Kible. (s. 30)
Kıcalat	1. Utangaçlık. 2. İhtiyaç, zaruret. (s. 18, s. 43, s. 61)
Kılım	1. Asır, devir. 2. Dünya, alem. (s. 20, s. 37, s. 57,

	s. 125)
Kıyal	Hayal, rüya, ütopya. (s. 41, s. 45, s. 47, s. 48, s. 49)
Kıyamât	Bütün ölümlerin yeniden dirildiği gün. (s. 9)
Kızmat	Hizmet. (s. 46, s. 77)
Kitep	Kitap. (s. 15, s. 16, s. 39, s. 40, s. 42 vd.) (55 defa kullanılmıştır.)
Koom	1. Cemiyet. (s. 24, s. 36, s. 56)
Kuduret	Kudret. (s. 56, s. 63, s. 66, s. 93, s. 113, s. 121)
Kumar	1. Arzu, ihtiras. 2. Kumar. (s. 25, s. 29, s. 51, s. 67, s. 73, s. 73, s. 74, s. 84, s. 85)
Kupuya	Sır, saklı, mahrem, gizlice. (s. 8, s. 103)
Kusa	1. Hasret, tasa. 2. Şiddetli arzu. (s. 35, s. 51, s. 91, s. 107, s. 122)
Maal	Vakit, an. (s. 48, s. 72, s. 89, s. 113, s. 119)
Maalimat	Malumat, bilgi. (s. 62)
Macbur	Mecbur. (s. 31, s. 71, s. 96)
Maksat	Gaye, niyet, arzu, maksat. (s. 34, s. 57)
Mamile	Muamele, işe ait münasebetler. (s. 10, s. 23, s. 46, s. 62, s. 64, s. 100)
Mamleket	Devlet. (s. 32, s. 66)
Markum	Merhum, rahmetli. (s. 31, s. 33, s. 34)
Masele	Mesele, problem. (s. 24, s. 31)
Maşayık	Veli. (s. 76)
Mata	Evde dokunulan pamuklu kumaş. (s. 68)
Meçit	Mescit. (s. 23, s. 24, s. 36)
Meder	Umut, yardım, mesnet, medar. (s. 8)
Mekeme	Müessese, daire, kalem. (s. 55)
Mıyzam	Kanun, nizam. (s. 2, s. 23, s. 24, s. 28, s. 36, s. 52, s. 55, s. 56, s. 64, s. 66, s. 84, s. 85, s. 116)
Misal	Örnek, misal. (s. 3, s. 80)
Möönöt	Vade, müddet, mühlet. (s. 84, s. 97)
Müşkül	Güç, ıstıraplı, üzüntülü. (s. 92)
Naalat	Lanet. (s. 64, s. 111, s. 112, s. 116)
Namıs	Namus, şöhret, iyi nam, soy şerefi. (s. 112)
Nur	Işık. (20 defa kullanılmıştır.)
Obolu kullanılmıştır.)	Evvelce, daha önce, evvela.(15 defa)
Öküm	1. Hüküm, mahkeme kararı. 2. Kendini zapt edemeyen, çabuk kızan. (20 defa kullanılmıştır.)
Ömür	Hayat, ömür. (34 defa kullanılmıştır.)
Payda	Fayda, kazanç, kâr. (s. 7, s. 21, s. 24, s. 56, s. 61, s. 82, s. 87, s. 111, s. 127, s. 127)
Sabak	1. Ders. 2. Mısra, beyit. (s. 13)
Sapar	Yolculuk, seyahat, sefer. (s. 2, s. 11, s. 26, s. 54, s. 69, s. 71, s. 83, s. 107, s. 117, s. 126)
Sapat	Sıfat, keyfiyet, iyi, vasıf. (s. 56, s. 58, s. 67)
Sebep	Sebep. (s. 53)

Sobol	Sual. (s. 9, s. 69, s. 81, s. 92)
Süküt	Sükut, susma. (s. 112, s. 113)
Süröt	Resim, tasvir, portre, tablo. (22 defa kullanılmıştır.)
Şamal	Rüzgar, yel. (18 defa kullanılmıştır.)
Şarap	Şarap, alkollü içki. (s. 117)
Şart	Şart. (s. 109, s. 116, s. 117)
Şaytan	Şeytan, cin. (23 defa kullanılmıştır.)
Taasir	1. İntiba. 2. Tesir, etki. (9 defa kullanılmıştır.)
Talap	Talep, iddia. (s. 116)
Tamaşa	1. Zevk, eğlence. 2.Şaka. (s. 70, s. 84)
Tobo	Pişmanlık. (s. 12, s. 30, s. 39, s. 40, s. 42, s. 82)
Ubal	Günah, vebal. (s. 100)
Ubayım	Korku, endişe, dert. (s. 13, s. 14, s. 35, s. 61)
Ukuk	Hukuk. (s. 76, s. 77)
Urmat	Hürmet, saygı. (s. 25, s. 33, s. 34, s. 113)
Uruksat	Ruhsat, müsaade. (s. 30)
Zaman	Zaman, vakit, devir. (s. 14, s. 19, s. 23, s. 117)
Zamat	Vakit, an. (s. 27, s. 95, s. 107, s. 112, s. 113)
Zıynat	1. Süs, ziynet. 2. Lezzet, zevk. (s. 7, s. 30, s. 31, s. 32, s. 34, s. 63, s. 64, s. 65)

6.4.3 Rusça Alıntı Kelimeler

Tablo 6.4.3.1. Rusça Alıntı Kelimeler

Absolyut	Mutlak. (s. 56)
Azap	Eziyet, ıstırap. (s. 11, s. 16, s. 54, s. 65, s. 67, s. 71, s. 87, s. 91, s. 102, s. 106)
Bötölkö	Şişe, cam. (s. 26, s. 90)
Çirköö	Kilise. (s. 23, s. 36, s. 69, s. 81, s. 82, s. 114)
Demokrat	Demokrat. (s. 56)
Demokratiya	Demokrasi. (s. 56)
İdeyası	Fikir. (s. 58)
Kamera	Hücre, kamera. (s. 27, s. 28, s. 29)
Kepke	Kepi, kasket. (s. 49)
Kino	Sinema (s. 37)
Maşına	Makine. (s. 10, s. 30)
Münöt	Dakika (s. 23, s. 48)
Okean	Okyanus. (s. 46)
Peri	Peri. (s. 45, s. 46, s. 47, s. 48 vd.) (24 defa kullanılmıştır.)
Plakat	Levha. (s. 58, s. 59)
Politsiya	Polis teşkilatı. (s. 28)
Sanitar	Hasta bakıcı. (s. 29)
Telefon	Telefon. (s. 30, s. 38, s. 59)

6.4.4 Arapça- Farsça Alıntı Kelimeler

Tablo 6.4.4.1 Arapça-Farsça Alıntı Kelimeler

Akılman	Düşünceli, kavrayışlı. (s. 4)
Caybakarat	Rahatça; kendi zevkine; mesut olarak. (s. 50)
Kızmatker	Hademe, müstahdem. (s. 46, s. 116)
Naarazi	Memnun olmayan. (s. 34, s. 113)
Nayınsap	İnsafsız, namussuz. (s. 106)

6.4.5 Moğolca Alıntı Kelimeler

Tablo 6.4.5.1. Moğolca Alıntı Kelimeler

Tokto-	Durmak, kesilmek, dinmek, duraklamak. (s. 33, s. 34, s. 36, s. 54, s. 60, s. 86, s. 105)
Acaan	Kızgın, öfkeli. (s. 8)
Aça	Yıkıntı, çatalama; çatalı bir ağacın dalı. (s. 42, s. 86)
Alakan	Avuç içi. (s. 62)
Alıs	Uzak (s. 69)
Alısta	Uzaklarda, uzak yerde. (s. 1, s. 26, s. 37, s. 69, s. 99, s. 103, s. 105, s. 111, s. 117, s. 123)
Alkıskı	Uzaklarda, uzak yerde; uzaklaşmak, kaybolmak. (s. 35, s. 46, s. 83, s. 88)
Araan	Ordu. (s. 7)
Araçala	Ayırmak. (s. 9)
Aral	Ada. (s. 16, s. 45, s. 50, s. 81)
Arbın	Çok, bol; büyük ölçüde. (s. 46)

6.5 Terim Sözcükler

Terimler, bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad (Korkmaz, 1992, s. 219). Terim kavramının kesin sınırlarının olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Çünkü bazı terimler süreç içerisinde gelişerek günlük hayatta sık kullanılan bir kelime haline gelebilir (Hengirmen, 1999). Terimler, tek anlamlıdır. Kavramları açık ve net bir şekilde karşılarlar. Terimlerin ait olduğu dilde millî bir karşılığının bulunması önemlidir. Dilin kuralları çerçevesinde yeni terimler üretilebilir ve bu sayede dile zenginlik kazandırılabilir (Zülfikar, 1991, s. 7).

6.5.1 Akrabalık Terimleri

Tablo 6.5.1.1.Akrabalık Terimleri

Ata	Baba (s. 8, s. 9, s. 10, s. 12, s. 18, s. 27, s. 28, s. 40, s. 41, s. 45, s. 46, s. 64, s. 65, s. 68, s. 69, s. 70, s. 71, s. 73, s. 83, s. 85, s. 96, s.103, s. 104, s. 106, s. 115, s. 116, s. 118) (41 defa kullanılmıştır.)
Apa	Anne (s. 8, s. 9, s. 10, s. 45, s. 46, s. 49, s. 53, s. 54, s. 68, s. 69, s. 71, s. 72, s. 83, s. 83, s. 95, s. 104) (24 defa kullanılmıştır.)
Ene	Anne (s. 14, s. 36, s. 47, s. 70, s. 84)
Aba	Ağabey (s. 21)
Katın	Kadın (s. 82)
Ayal	Kadın (85 defa kullanılmıştır.)
Ceñe	Yenge. (s. 100, s. 113)
Küyöö	Damat. (s. 34, s. 38, s. 44, s. 53, s. 82)
Kız	Kız çocuk. (49 defa kullanılmıştır.)
Tuugan	Akraba
Uruu	Sülale (s. 87, s.107)
Bala	Çocuk, küçük oğlan çocuğu (95defa kullanılmış)

6.5.2 Hayvan Adları

Tablo 6.5.2.1.Hayvan Adları

Acıdaar	1. Ejderha, korkunç nesne. 2. Timsah. (s. 38, s. 75, s. 76, s. 77)
Arstan	Arslan (s. 117)
Ayban	Hayvan, büyük çekirge. (s. 10)
Azoo	Evcil olmayan yabanî hayvan, at (s. 3, s. 122)
Balapan	Palaz, kuş yavrusu (s. 31)
Balık	Balık
Baltek	Köpek, it(s. 14)
Barçın	Altı yaşından büyük kartal. Altıncı tüy dökmeden sonraki karakuş (s. 126)
Boto	Deve yavrusu. (s. 41, s. 86)
Bürküt	Kartal. Karakuş (s. 97, s. 117, s. 126)
Candık	1. Diri varlık; 2. (koyun, keçi gibi) ufak evcil hayvanlar (21 defa kullanılmıştır..)
Capan	Sahravi, yabanî, vahşî evcil olmayan hayvan (s. 22, s. 44, s. 48, s. 69, s. 81, s. 91, s. 94, s. 97)
Cılan	Yılan, solucan, yağmur böceği (s. 11, s. 110)
Cırtkıç	Vahşî, yırtıcı hayvanlar (s. 59, s. 76, s. 77)
Cün	Yün, kıl (saç), tüy (s. 27)
Çabak	Küçük balık 2. Balıkçık herhangi bir ufak balık;

	(s. 2)
Çayan	1. Akrep; 2. Yengeç (s. 3)
Çeñgel	1. Pençe. 2. Yırtıcı kuşun ayağı, pençe, çengel (s. 124)
Çıçkan	Fare (s. 117)
Çirkey	Sivrisinek (s. 52)
Çoçko	Domuz (s. 106)
Ene	Anne, yavrusu olan dişi hayvan (s. 14, s. 36, s. 47, s. 70, s. 84, s. 88)
Eşek	Eşek, Binek hayvanı (s. 22)
Fenikis	(mit.) Anka, Zümrüdüanka (s. 123)
Kepter	Güvercin (kebuter) (s. 71, s. 72, s. 82)
Kögüçkön	Güvercin, beyaz güvercin (s. 75)
Töö	Deve (s. 25, s. 86)
Tumşuk	Gaga, hayvan suratı, hayvan burnu, hortum (s. 50, s. 64, s. 91)

6.5.3 Meslek Terimleri

Tablo 6.5.3.1 Meslek Terimleri

Tragediya	Ağlatı (Tiyatra) (s. 123)
Akak	Akik (Jeoloji) (s. 48)
Badam	Badem (Botanik) (s. 69, s. 71, s. 80, s. 85, s. 102)
Cambaş	Basen (Anatomi) (s. 52)
Mee	Beyin (Anatomi) (38 defa kullanılmıştır.)
Buurçak	Bezelye (Botanik) (s. 81, s. 93, s. 109)
Caza	Ceza (Hukuk) (34 defa kullanılmıştır.)
Çiyime	Çizim (Jeoloji)(s. 3, s. 31)
Çolpon	Çolpan (yıldız) (Astronomi) (s. 50)
Bok	Dışkı (Fizyoloji) (s. 86)
Sezim	Duyusal. (Psikoloji) (55 defa kullanılmıştır.)
Elçi	Elçi. (Dialektoloji) (s. 36)
Planeta	Gezegen. (Astroloji) (s. 25)
Küröş	Güreş (Spor) (s. 25, s. 66)
İdeya	İdea. (Felsefe) (s. 58)
Kabirga	Kaburga (Anatomi) (Zooloji) (s. 21, s. 54, s. 64, s. 113)
Kaakım	Karahindiba. (Botanik) (s. 4)
Karga	Karga. (Zooloji) (s. 58, s. 117)
Klarnet	Klarnet. (Müzik) (s. 123)
Baka	Kurbağa. (Zooloji) (s. 3)
Kuş	Kuş. (Zooloji) (s. 66, s. 91, s. 114)
Kurçoo	Kuşatma. (Askeri) (s. 28)
Aşkazan	Mide. (Anatomi) (s. 24)
Cügörü	Mısır (Botanik) (s. 78)

Sot	Mahkeme/Muhakeme (Hukuk) (s. 65, s. 76, s. 78, s. 80, s. 90, s. 93)
Nota	Nota (Müzik) (s. 123)
Padışa	Padişah (Tarih) (s. 4, s. 77, s. 94, s. 100)
Planeta	Planet, gezegen. (Astroloji) (s. 25)
Sadaga	Sadaka. (Müslümanlık) (s. 18, s. 76)
Simfoniya	Senfoni (Müzik) (s. 121)
Kosmos	Uzay. (Astroloji) (s. 121)
Cürök	Yürek (Anatomi) (31 defa kullanılmıştır.)

6.6 Kalıp Sözler

Kalıp sözler, geçmişten günümüze kadar sürüp gelen bir durum ya da olay karşısında söylemiş olduğumuz sözlerdir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kırgız Türkçesinde de günlük konuşma dilinde kullanılan selamlaşma, vedalaşma, tanışma gibi durumlarda ortaya çıkan iletişim unsurudur. Kırgız Türkçesinde pek çok kalıp sözler bulunmaktadır. Ancak Türkiyede bu konu üzerine çok fazla çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Tablo 6.6.1. Kalıp Sözler

Keçiresizder	Afedersiniz (s.56)
Suranıç	Rica (s.32)
Baktıluu bolsun	Bahtı açık olsun (s.63)
Çaşasın	Yaşasın (s.70)
Keçirgile	Affedin (s. 65)
Keçire kör	Affet (s. 92, s. 93, s. 95, s. 97, s. 99, s. 118) (9 defa kullanılmış)
Kanday	Nasılsın (30 defa kullanılmış)
Çakşı	İyi (4 defa kullanılmış)
Cok	Yok (44 defa kullanılmış)
Kermet	Harika (15 defa kullanılmış)
Betin Körsötpö	“Evlerden irak olsun” (kendi başıyla gitsin, böyle şeyden uzakduralım anlamında kullanılır).(s.38)
Men karşımin	Ben katılmıyorum(s 57)
Uruksat beret	Müsaade varsa(s. 30)
Bolboyt	Olmaz (7 defa kullanılmış)
Eki ooz söz	İki çift laf (s.35)

7. SONUÇ

Dil, bir milletin, tarihsel, kültürel ve toplumsal değerlerinin bütünüdür. Dilin bir anlam kazanabilmesi için söze ihtiyacı vardır. Bundan dolayı dil ile söz ayrılmaz ikili konumundadır. Bir dilin içerisinde yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler ve yabancı sözcükler, dilin söz varlığını oluşturmaktadır. Dil, sonraki kuşaklara aktarılırken edebiyat eserlerinden faydalanılır. Bundan dolayı üretilen edebi eserler ve bu eserlere katkı sağlamış olan yazarlar, o toplumun ve dilin hazinesi olarak kabul edilir.

Bu tez çalışmasında çağdaş Kırgız yazarlarından Sultan Raev'in Topon eserinde söz varlığı öğeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, yabancı sözcükler bakımından eser incelenmiştir. Çalışmada K. K. Yudahin'in Kırgız Sözlüğü, Gülzura Cumakunova'nın Türkçe-Kırgızca Sözlüğü ve Bige Kağan Selçuk, Rahat Askarova, Cıldız Alimova, Ekrem Arıkoğlu'nun Kırgızca-Türkçe Sözlüğünden yararlanılmıştır.

Tez, 8 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Tezin amacı, önemi, yöntemi vs. verilmiştir. İkinci bölümde Kırgız Türklerinin tarihi, Türkçesi ve edebiyatı hakkında kısaca bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Sultan Raev'in hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgiler verilir ve kısaca bazı eserlerinin özetlerinden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde söz varlığı açıklanmış, beşinci bölümde ise söz varlığı unsurlarını değinilmiştir. Altıncı bölümde söz varlığı üzerine yapılmış olan çalışmalar ele alınmıştır. Yedinci bölümde Tezin ana konusu olan Topon eserinde söz varlığı incelenmiştir. Son bölümde ise sonuç verilmiştir.

Tez çalışmasında 3 atasözü, 58 ikileme, 156 deyim, 76 Farsça kelime, 118 Arapça kelime, 18 Rusça kelime, 5 Arapça-Farsça kelime, 11 Moğolca kelime, 9 Akrabalık terimleri, 28 hayvan terimleri, 32 meslek terimleri, 6 kalıp söz tespit edilmiştir.

Deyimlerin çokça kullanıldığı tespit edilirken atasözlerinin çok az kullanılması dikkatlerden kaçmamaktadır. Yazar deyimleri çok kullanarak, dili zenginleştirmiştir. Ayrıca kültür edinimi ve aktarımında önemli bir rol oynayan deyimlerin sıkça kullanılması Kırgız Türkçesinin zenginliğini göstermektedir.

İkilemeler açısından zengin olan eser, cümlelerde ahengi yakalamak ve olayların okuyucunun zihninde canlanmasına olanak sağlaması bakımından önemlidir. Kullanılan 58 ikilemeden en çok “biri-birine ve kaydan-caydan” ikilemelerinin kullanıldığı görülmektedir. Çoğunlukla yakın anlamlı sözcüklerin tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler ve aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşan ikilemelerin kullanıldığı görülmektedir.

Yabancı sözcüklerden en çok Arapça kelimelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Coğrafi konum, savaş, sürgün gibi olaylar neticesinde de diğer dillerden kelimelerin eserde yer aldığını söylemek mümkündür.

“Ayal” kelimesi 85 defa geçerek en çok kullanılan terimlerden olmuştur. Sultan Raev’in eserinde ayal yani kadın kelimesinin en çok kullanılan terim söz olması, kadına verilen değeri göstermektedir. Ataerki toplumlarda genelde kadın arka planda yer alır. Yazar bu yaklaşıma karşı çıkararak kadınları ön plana çıkarmıştır.

Kalıp sözler, günlük olaylarda, bir durum ya da olay karşısında kullandığımız sözlerdir. Kırgız Türkçesinde kalıp sözler üzerine çok fazla çalışma olmaması nedeniyle bu eserde 6 tane kalıp söz tespit edilmiştir.

Sultan Raev’in, kullanmış olduğu dil, kurguladığı hikâyeler, hayata bakış açısı eserlerinde net bir şekilde görülmektedir. Eserlerinde hem kendi kültüründen izler taşınması hem de modern anlamda kurmuş olduğu dünyanın yer alması, eserlerini nitelikli hâle getirmektedir. Sultan Raev’in eserlerinde kullanmış olduğu zengin söz varlığı, onun geleneklerini, kültürünü, dilini ne kadar çok benimsediğini ve yaşadığı yerin onu ne kadar iyi yetiştirdiğini göstermektedir.

Literatür taraması sırasında Sultan Raev hakkında 2 tez çalışmasının olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında herhangi bir tez mevcut değildir.

Sultan Raev’in üç eseri Türkiye Türkçesi’ne çevrilmiştir. Bunlar: *Tımarhane*, *Haftanın Beşinci Günü* ve *Güneşi Tutan Çocuk*’tur.

Edebiyata şiir ile başlayan Raev, roman, hikâye ve tiyatro eserleri pek çok ödüle lâyık görülmüştür. Eserlerinde yaşadığı döneme ait izler bırakmaktadır. Kraliçenin Göz Yaşı eseri, Kurmancan Datka’nın annelik vasfı ile yöneticilik konumu arasındaki ikilemi anlatmaktadır. Güneşi Tutan Çocuk hikâyesi, Sovyetler

döneminde rejime karşı bir başkaldırı niteliği taşımaktadır. Tek hayali “güneşi yakalamak” olan çocuğun hazin bir şekilde ölümü anlatılmaktadır. Tımarhane eseri, hapisten kaçan 7 kişinin yolculuğu ve bu yolculuk sırasında yaşadıkları olaylar anlatılır. Tımarhane eseri, 2015’te Londra’da “Kara” ismi ile basılarak “Yılın Romanı” ödülüne layık görülmüştür. Topon eseri, alegorik bir anlatıma sahiptir. Eserde bir doğal afetten ziyade insanların iç dünyalarında kopan tufan anlatılır. Ayrıca yazar, bu eser sayesinde halkı bilinçlendirmeyi hedeflemiştir.

Sultan Raev’in Topon adlı eseri üzerine hiçbir çalışma bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bundan dolayı bu konunun seçilmesi uygun bulunmuştur. Söz varlığı çalışmaları ile bir milletin dilinin gizli kalmış zenginlikleri ortaya çıkartılır. Bu tez çalışması ile hem Kırgız Türkçesinin hem de yazar Sultan Raev’in söz varlığını ortaya çıkartarak alana katkı sağlanması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Akar, M. (1994). *Türk dünyası çağdaş edebiyatı*. Yesevi Yayıncılık.
- Akın, C. (2010). *Hüseyin Karasayev'in "kamus naama" adlı eseri ve çağdaş Kırgız Türkçesindeki alıntı kelimelerde görülen ses değişimleri*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Akın, C. (2011). Kırgız Türkçesinde alıntı kelimelerdeki ses değişimleri. *Turkish Studies*, 6/1, 621-635.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2001). *Türkçenin gücü*. Bilgi Yayınları.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İnkılap Kitapevi.
- Aktunç, H. (1998). *Türkçenin büyük argo sözlüğü (Tanıklarıyla)*. Yapı Kredi Yayınları.
- Alimova, J. (2011). *Türkiye Türkçesi ağızları ile Kırgız Türkçesinin söz varlığı açısından karşılaştırılması*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Alkayış, F. (2019). *Türkiye Türkçesinde bitki adları*. Hiper Yayınları.
- Arıkoğlu, E. vd. (2018). *Kırgızca-Türkçe sözlük I-II*. Bengü Yayınları
- Aşlar, H. (2020). Modern Kırgız edebiyatına eleştirel bir bakış ve bir tasnif denemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 71, 12-33.
- Aşlar, H. (2018). Modern Kırgız edebiyatında ilk yazarlar ve ilk hikâyeler. *Türkoloji*, 3, 16-40.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin grameri*. TDK Yayınları.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 27-61.
- Başdaş, C. ve Kutlu, A. (2016). *Kırgız Türkçesi ses ve şekil bilgisi*. Paradigma Akademi.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2009). *Çağdaş Türk lehçeleri*. Akçağ Yayınları.
- Baysal, A. D. (2007). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının kelime serveti bakımından değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Bilgen, D. (2017). *1970-2015 yılları arasında yayımlanan çocuk şiir kitaplarındaki söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Borthold, V.V. (1973). *Orta Asya Türk tarihi hakkında dersler*. Kültür Bakanlığı Kültür Yayınları.
- Buyar, C. (Ed.). (2017). *Kırgızistan tarih-toplum- ekonomi- siyaset*. BYR Publishing Hause.
- Caferoğlu, A. (1988). *Türk kavimleri*. Enderun Kitapevi.
- Chomsky, N. (2009). *Bilgi sorunları ve dil managua dersleri*. Bgst Yayınları.
- Cigitov, S. (2006). Kırgız edebiyatına dair. Akt. Kemal Göz. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(3).
- Cumakunova, G. (2005). *Türkçe-Kırgızca sözlük*. Manas Üniversitesi Yayınları.
- Cumakunova, G. (2008). Kırgız Türkçesinde Arapçadan alıntı kelimeler. *Türkiyat Araştırmaları*, 9, 101-119.
- Çankaya, S. (2014). *Kırgız sözlüğü (Kırgızca-Türkçe)*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Çatal, O.A. (2022). Kırgız Türkçesi akrabalık terimlerinde alt anlamlılık. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 30, 199-212.
- Çelik Şavk, Ü. (2002). *Kırgız atasözleri*. TDK Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). Atasözleri. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Atatürk Kültür Merkezi Yayını*. 287, 151-201.
- Çotuksöken, Y. (1988). *Deyimlerimiz*. Varlık Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (1989). Bir dilin söz varlığı. *Varlık*, 987, 11.
- Çotuksöken, Y. (1992). *Dil ve edebiyat terimleri sözlüğü*. (1. Basım). Cem Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2009). *Uygulamalı Türk dili*. Papatya Yayıncılık.
- Delice, H. İ. (2007). *Türkçe sözdizimi*. Kitapevi Yayınları.
- Dalar, T. (2019). Sultan Raev'in tımarhane'sinden okunan sovyet ideolojisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 237-250.
- Devlet, N. (1999). *Rusya Türklerinin milli mücadele tarihi*. TDK Yayınları.
- Dıykanbay, M. (2022). Sovyet ideolojisinin yansıdığı Kırgız atasözleri. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7, 162-170.
- Dilçin, C. (1983). *Türkiye Türkçesinin söz varlığı ve tarihsel sözlüğü*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Doğan, L. (2000). Kırgız atasözlerinin sınıflandırılması. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9, 206-241.

- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk dili*. Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (Ed.). (2007). *Türk lehçeleri grameri*. Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü I-II*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, M. (2000). *Kırgız Türkleri*. Asam Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Boğaziçi Yayınları.
- Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün esasları*. Ötüken Neşriyat.
- Gökdağ, B. A. (1988). Kırgız atasözleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 129–168.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, 89-110.
- Göz, K. (2007). Kırgız edebiyatına giriş, oluşum yılları. *Mina Dergisi*.
- Göz, K. (2015). Kırgız edebiyatında sosyalist realizmin yeniden yorumlanması üzerine. *Gazi Türkiyat*, 17, 99-112.
- Göz, K. (2017). Ana çizgileriyle Kırgız edebiyatı ve yeniden okuma denemesi. C. Buyar (Ed.). *Kırgızistan tarih-toplum- ekonomi- siyaset*. BYR Publishing Hause.
- Göz, K. (2020). Sultan Raev'in "kadın" adlı hikâyesi ve oblomovlaşan erkek. *II. Uluslararası Türkoloji Araştırmaları Sempozyumu*, 220-235.
- Gümeç, S. (2009). *Kırgız Türkleri tarihi*. Beriken Yayınları.
- Güngör, A. (2018). *Kırgızca deyimler sözlüğü*. Sonçağ Yayıncılık.
- Harbalioğlu, N. (2018). Uygur atasözlerinde ölüm ile ilgili sözcükler üzerine. *Mavi Atlas*, 6(1), 48-66.
- Hatiboğlu, V. (1964). Atasözleri ve deyimler. *Türk Dili*, 13, 152.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Engin Yayınevi.
- Humboldt, W. (2011). *Dil yapılarının çeşitliliği klasik alman dil felsefesi metinleri*. Çev. Gürsel Aytaç. Phoenix Yayınları.
- İltaş, H.D. (2022). *Sultan Raev'in tumarhane adlı eserinde alegori*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve incelemeler*. TDK Yayınları.
- Kaliova, K. (2021). Kırgız Türkçesindeki Moğolca alıntı kelimeler (-a- maddesi). *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 50, 21-42.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.

- Karasaev, H. K. (1983). *Orfografiyalik sözdük*. Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Baskı Redaktsiyası.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2017). *Kırgız Türkçesi grameri ses ve şekil bilgisi*. TDK Yayınları.
- Kıldıroğlu, M. (2022). *Kırgızlar ve Kıpçaklar*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kıldıroğlu, M. (2017). Tarihî kaynaklarda Kırgız adı ve anlamı. C. Buyar (Ed.). *Kırgızistan tarih-toplum- ekonomi- siyaset*. BYR Publishing Hause.
- Kılınç, O. (2012). *Türkçe ve Kırgızcadaki akrabalık terimlerinin atasözü ve deyimlere yansımaları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.
- Koca, E. ve Koca, A. (2020). Kırgız Türkçesinde aile ve akrabalık kavramlarını karşılayan sözler ve söz kalıpları. *Karadeniz Zirvesi 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 164-180.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2005a). *Türk dili üzerine araştırmalar 1*. TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. vd. (2005b). *Türk dili ve kompozisyon*. Ekin Kitapevi.
- Kösoğlu, N. (Redaktör). (1998). *Başlangıcından günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi (nesir-nazım)*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kubanychbekova, A. (2021). *Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki kalıp sözlerin karşılaştırmalı bir incelemesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Kula, O. B. (2012). *Dil felsefesi – edebiyat kuramı – I*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Nurmatov, M. (2008). *Kırgız Türkçesindeki deyimler (aktarma- inceleme)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Öküzücü, G. (2014). *Kırgız dramaturjisi ve Sultan Rayev*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.
- Öksüz, H. ve Emir, B. (2020). Kültür devriminden “büyük terör” e: Çön taş’taki siyasi katliam. *Gazi Akademik Bakış*, 279-307.
- Öner, M. (2008). K. K. Yudah’in sözlüğüne göre Kırgızca söz varlığı. *Belleten*.
- Özeren, M. (2010). Kırgız Türkçesindeki Rusça alıntı sözcükler ve bu sözcüklerdeki ünsüz olayları. *ZFWT*, 2.
- Özeren, M. (2019). *Kırgız Türkçesi ağızlarında ikilemeler*. Akçağ Yayınları.
- Özgen, N. (2008). *Yirminci yüzyılın ilk yarısında Kırgız edebiyatı tarihi (1900-1950)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Raev, S. (2011). *Haftanın beşinci günü*. Çev. Orhan Söylemez, Kemal Göz, Halit Aşlar. Bengü Yayınları.
- Raev, S. (2019). *Timarhane*. Çev. Orhan Söylemez. Bengü Yayınları.
- Raev, S. (2022). *Güneşi tutan çocuk*. Çev. Kemal Göz. Bengü Yayınları.
- Saussure, F. d. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. Multilingual Yayınları.
- Söylemez, O. ve Göz, K. (2006). *Çağdaş Kırgız edebiyatına dair, Salıcan Cigitov ve dünyası*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Söylemez, O. (2011). Hakikati yeterince savunmak: Sultan Raev. *Turkish Studies*, 93-99.
- Söylemez, O ve Azap, S. (Ed.) (2018). *Türk dünyası çağdaş edebiyatları el kitabı*. Kesit Yayınları.
- Şahin, H. (2006). Terimlerin genel dile yansımalarına dair bazı gözlemler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23-129.
- Tanyeri, Y. (2012). *Türkmen Türkçesi ile Divanü Lûgat-It Türk'ün söz varlığı açısından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları.
- Toklu, O. (2013). *Dilbilime giriş*. Akçağ Yayınları.
- Türk Ansiklopedisi*. (1975). C. 22. Milli Eğitim Basımevi.
- Türkben, T. (2012). *Ömer Seyfettin hikâyelerinde söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Bozok Üniversitesi.
- Ulutaş, İ. (2007). Kırgız Türkçesinde ikilemeler. *Akademik Bakış Dergisi*, 13, 1-15.
- Useev, N. (2014), Kırgız Türkçesindeki bazı deyimleri açıklamada eski Türkçenin yeri ya da ara arkaik kelimeler. *Türk Dünyası*, 37.
- Uştuk, F. (2021). *Kırgız Türkçesi ve Altay Türkçesinde hayvancılık terimleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Uzun, G. (2014). Kırgız Türkçesinde yabancı dillerden alıntılanan kelimelerde ses düşmeleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 80-93.
- Ünal, K. (2022). Rus dilinde bir Türkçe deyim üzerine inceleme. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi*, 3, 59-70.
- Ünlücan, N. (2019). *Söz varlığı açısından Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesi ağzlarının karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. Multilingual Yayınları.

- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.
- Vurgun, S. Y. (2016). 1916 Türkistan isyanı. *SUTAD*, 315-325.
- Wein, H. (1959). *Tarih, insan ve dil felsefesi üzerine altı konferans*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yaman, E. (2016). Türkçenin güncel söz varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 85-91.
- Yudahin, K.K. (2011). *Kırgız sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Yücel, E. (2022). Sultan Raev'in güneşi tutan çocuk hikâyesinde kadın. *Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1-13.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumları TDK Yayınları.
- URL -1 (2023) (<https://www.turksoy.org/genel-sekreter>). (10.01.2023)
- URL -2 (2023) (<https://sputnik.kg/amp/20180713/dramatur-sultan-raev-fakty-1040159726.html>) (10.01.2023)
- URL- 3 (2023) (<http://www.literatura.kg/persons/?aid=17>) (10.01.2023)
- URL -4 (2023) (<https://kabar.kg/news/biografiia-novogo-genseka-tiurksoi-sultana-raeva/>) (10.01.2023)
- URL -5 (2023) (<https://kutbilim.kg/news/inner/k-n-karmagan-bala-sultan-raevdin-zhazuuchu-katary-bashtalyshy-ky/>) (10.01.2023)
- URL-6 (2023) (<https://www.bbc.com/kyrgyz/entertainment-42092462>) (10.03.2023)
- URL -7 (2023)
https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_literature_sultan_raev/28864516.html
 (10.03.2023)

Söz Varlığı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kitap

- Ataniyazov, S. (1980). *Türkmenistan'ın coğrafya adlarının açıklanmalı sözlüğü*. Aşkabat.
- Ataniyazov, S. (1981). *Türkmenistan'ın yer-yurt adları sözlüğü*. Aşkabat.
- Ataniyazov, S. (1988). *Türkmen etnik grupları ve boy, soy adları sözlüğü*. Aşkabat.
- Atayev, G. (1981). *Türkmen dilinin meslek sözlüğü*. Aşkabat.
- Ayazlı, Ö. (2016). *Eski uygurca din dışı metinlerin karşılaştırmalı söz varlığı*. TDK Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2017). *Sarı uygurcanın grameri ve eski türkçe ile karşılaştırmalı söz varlığı*. Kesit Yayınları.
- Borcakov, Ş. (1989). *Türkmen dilinin deniz ve nehir söz varlığının kısa sözlüğü*. İlim Neşriyat.
- Cumayev, R. ve Kozin, V. S. (1980). *Hayvancılık terimlerinin Türkmence-Rusça sözlüğü*. Aşkabat.
- Çulha, T. (2006). *Karaycanın kısa söz varlığı karayca-türkçe kısa sözlük*. Kebikeç Yayınları.
- Demirez Güneri, A. (2018). *Yeni Uygur Türkçesinde kalıp sözler*. Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Doğan, İ. ve Usta, Z. (2014). *Eski Uygur Türkçesi söz varlığı*. Altınpost Yayınları.
- Durmuş, O. (2014). *18. yüzyıl çuvaşçasının söz varlığı*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Erdem, M. (2019). *Modern Oğuz Türkçesi söz varlığı*. Grafiker Yayınları.
- Erdin, C. (2020). *Kadem kaynaa romanı örneği: gagauz türkçesi söz varlığı*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Hudayberdiyev, C. (1974). *Latince-Rusça-Türkmence anatomi terimlerinin sözlüğü*. Aşkabat.
- Kolotova, G. A. (1996). *Türkmen dilinin kuyumculukla ilgili söz varlığı*. Aşkabat.
- Melikguliyev, G. (1973). *Rusça-Türkmence fizik terimleri sözlüğü*. Aşkabat.
- Oba, E. (2020). *Kazakça'nın tarihi Türk lehçelerine göre söz varlığı*. Iq Kültür Sanat Yayıncılık.

- Orozobayev, M. (2019). *Kırgız kültüründe aşık kemiği ve kırgızcadaki aşık oyunlarıyla ilgili söz varlığı*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Penciyev, M. (1979). *Türkmen dilinin tarımla ilgili söz varlığı*. Aşkabat.
- Rızayev, A. (2005). *Azerbaycan Türkçesinin söz varlığı*. Akçağ Yayınları.
- Şirin User, H. (2009). *Köktürk ve ötüken Uygur kağanlığı yazıtları, söz varlığı incelemesi*. Kömen Yayınları.

Tez

Yüksek Lisans Tezleri

- Akgün, M. (2018). *Başkurt mitolojik destanlarının söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Akyürek, H. M. (2019). *Smagul Elubay'ın ak boz üy romanındaki söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Amirtayeva, S. (2019). *Temel kelimeler açısından söz varlığı karşılaştırması (Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Türkmen Türkçesi)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Arslan, S. (2007). *Mir Yakup Duwlatof'un oyan Kazak isimli eserinin kelime hazinesi bakımından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi
- Atakışiyeva, S. (2019). *Karabağ ağzı söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Barış, G. (2016). *Azerbaycan Türkçesinin söz varlığının Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Tezi Pamukkale Üniversitesi.
- Başpınar, Y. (2019). *Tuva Türkçesinde lamaizm ve şamanizm'e ait söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırklareli Üniversitesi.
- Bindaş, Eda. (2016). *Karaçay Malkar Türkçesinde hayvan (kuş) isimlerinin kuruluşu ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Can, M. (2019). *Türkiye Türkçesinde ve Kırgız Türkçesinde doğum, evlilik ve ölüm ile ilgili söz varlığının karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Çakmak, C. (2010). *Türkmen Türkçesi konu çözümlemeli söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.

- Çalışır, R. (2016). *Türkiye ve Azerbaycan'daki 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Danışmant, P. (2019). *Rüstem Ali'nin "burulışta" adlı romanı üzerine dil incelemesi (ses bilgisi- şekil bilgisi- söz varlığı- dizin)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Demir, Y. (2019). *Kumuk Türkçesinde yansıma kelimeler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Demirel, B. (2020). *Molla Nasreddin dergisi'nde söz varlığı incelemesi (1909)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi.
- Demirhan, A. (2011). *Karakalpak Türkçesi konu çözümlemeli söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Duisebayeva, A. (2019). *Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde gençlik jargonu*. [Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Durmuş, H. (2011). *Kazak Türkçesinde at ile ilgili söz varlığı ve metinler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ernazarov, R. (2020). *Özbek şarkılarının söz varlığı üzerine bir çalışma (aktarma-inceleme-sözlük)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Gen, S. (2009). *Harezmi Türkçesinden Kazakçaya hayvanlarla ilgili söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Gülsün, A. (2006). *Ayaz Ishaki'nin iki hikâyesinde söz varlığı: "ike yöz yıldan son inkraz" ve "zindan"*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Güneş, F.S. (2019). *Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki ortak köklü Türkçe kelimeler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Harmanda, S. (2008). *Günümüz Türkmen Türkçesinin kelime hazinesi ile eski türkçenin kelime hazinesinin karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Hoşca, F. (2017). *Kumuk Türkçesinde hayvan ve hayvancılıkla ilgili söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Hüseynova, A. (2014). *Organ adlarıyla kurulmuş deyimlerin karşılaştırılması (Azerbaycan- Özbek Ve Türkiye Türkçesi)*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Karakaş, D. (2013). *Kazak Türkçesinde yansıma yoluyla ortaya çıkan söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.

- Kaya, M. (2018). *W. Radloff'un "opit slovarya tyurkskih nareçiy" adlı eserinde geçen şor türkçesine ait kelimeler ve bu kelimelerin çağdaş şor türkçesi ile mukayesesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kılınç, A. (2019). *Codex Cumanicus'un Türkçe söz varlığını günümüz Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki durumu*. [Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Kılınç, A. (2012). *Kazan-Tatar Türkçesindeki dünya, hayat ve tabiat konulu atasözleri metin-çeviri-sözlük*. [Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Kırbaş, G. (2016). *W. Radloff'un "opit slovarya tyurkskih nareçiy" adlı eserinde geçen Karaim Türkçesine ait kelimelere dair art zamanlı bir inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kraubayeva, G. (2009). *Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lugat'it-Türk'ünde yer alan sosyal ve iktisadi hayat ile ilgili söz varlığının günümüz Kazak toplumu içinde değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Malkoç, E.O. (2018). *Divânu Lûgati't-Türk ile Hakas Türkçesinin karşılaştırmalı söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Moldasheva, M. (2016). *Codex Cumanicus ile çağdaş Kazak Türkçesinin ortak söz varlığının karşılaştırmalı seçil inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Olieva, A. (2012). *Ahıska kültürü ve temel söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özçoban, Ş.(2011). *Tölögön Kasımbekov'un "cetilgen kurak" adlı eserinin Türkiye Türkçesi'ne aktarılması ve eserin söz varlığı üzerinde incelemeler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Özmen, Ö. (2006). *Alimcan İbrahim'in Kazak kızı romanında söz varlığı (giriş-metin dizin)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Özveren, H.Ö. (2018). *Kazak anlatıları çerçevesinde Kazakçanın söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Paşayev, K. V. (2016). *Türkiye Türkçesindeki eşya adlarının Azerbaycan Türkçesindeki eşya adları ile karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

- Pekacar, B. Y. (2012). *Divânü Lügati't-Türk'teki kültür kelimeleri ile Saha Türkçesinin kelime hazinesinin karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Sabır, T. (2019). *Türkmen Türkçesinin sağlıkla ilgili söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Sağır, C. (2020). *Dîvânu Lugâti't-Türk ile Yakutçanın söz varlığı bakımından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Sönmez, M. (2020). *Kazak Türkçesi konu çözümlemeli söz varlığı -Türkiye Türkçesi ile karşılaştırmalı-*. [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Subaşı, Ö. (2012). *Codex Cumanicus ile Kırgız Türkçesinin söz varlığı bakımından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Şahin, C.C. (2019). *Eski Uygur Türkçesi söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Şenel, Ö. (2020). *Dîvânu Lugâti't-Türk ile Özbek Türkçesinin karşılaştırmalı söz varlığı üzerine inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Artvin Çoruh Üniversitesi.
- Şirin, İ. (2014). *Uygur sivil dokümanlarının söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Tanyeri, Y. (2012). *Türkmen Türkçesi ile Divanü Lûgat-It Türk'ün söz varlığı açısından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Taş, Y. (2017). *Kıpçak Türkçesinde askerlikle ilgili söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Tazegül, E. (2013). *Hayvanlarla ilgili Türkmen atasözlerinin söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kafkas Üniversitesi.
- Temel, D. (2020). *Memlûk-Kıpçak Türkçesindeki sağlık ile ilgili söz varlığı ve Kazakçadaki durumu üzerine bir inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Turangil, A.H. (2007). *Kazak Türkçesinde "deve" ile ilgili söz varlığı ve metinler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ukşal, C. (2019). *Uygur Halk şarkılarında tematik söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Unat Çelebi, T. Z. (2019). *Özbek Türkçesi söz varlığı (a- Ā sesleri)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Giresun Üniversitesi.

- Ülger, A. (2019). *Çıldırli Karapapak âşık şenlik'in şiirlerinde söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Ünlücan, N. (2019). *Söz varlığı açısından Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesi ağızlarının karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Üst, D. (2016). *Kazak Türkçesinde "sığır, koyun ve keçi" ile ilgili söz varlığı ve metinler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yalçın, İ. (2015). *Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde hava olaylarının adlandırılışı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Yeraliyev, Z. (2015). *Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde yakın akrabalık isimleri ile kurulan atasözleri üzerine bir inceleme denemesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Yıldız, H. (2007). *Orhon Türkçesi ile Yakutçanın söz varlığı ve sözyapımı bakımından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Yurdakul, E. (2011). *Karaçay-Balkar Türkçesi konu çözümlemeli söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Yüncü, D. (2013). *Buddhist çevre eski Uygur Türkçesi metinlerinde asli söz varlığı incelemesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Doktora Tezleri

- Akman, F. (2020). *Kazakçanın dinî söz varlığı -tarihî karşılaştırmalı bir inceleme*. [Doktora Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Alimova, J. (2011). *Türkiye Türkçesi ağızları ile Kırgız Türkçesinin Söz varlığı açısından karşılaştırılması*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Dilaver Yıldırım, K. (2020). *Memlük-Kıpçak Türkçesi söz varlığı incelemesi: mutfak ve yemek kültürüne ait isimler*. [Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Erk, K. (2015). *Codex Cumanicus temelinde Kıpçak Türkçesinin tarihî-karşılaştırmalı söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Gezer, H. (2019). *Karahanlı Türkçesi temel söz varlığının Eski Türkçeden Karluk grubu lehçelerine anlam incelemesi*. [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Kabadayi, O. (2020). *Kazak Türkçesinin at koşum takımlarıyla ilgili söz varlığı – tarihî karşılaştırmalı bir inceleme-*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Kassymova, A. (2018). *Kazak Türkçesinde kalıp sözler*. [Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Kendzhalieva, S. (2020). *İsmail Gaspiralı'nın eserlerinin kavramlar tasnifi ve söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Koçak, M. (2019). *Karay Türkçesi ağızlarının karşılaştırmalı söz varlığı (Kırım, Haliç-Lutsk, Trakay)*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Maimaitiaili, N. (2019). *Çağdaş Uygurcanın ağızları ve söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Maşkaraoğlu, S. (2018). *Kırım-Tatar söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Moldalieva, N. (2010). *Kırgız Türkçesinin sağlıkla ilgili söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Niyetbay, U. (2019). *Kazak Türklerinin kültüründe halı ve düz dokuma yaygıları ile ilgili söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Oba, E. (2019). *Eski Türkçeye göre Kazakçanın söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Orozobaev, M. (2010). *Kırgızcadaki islam dışı geleneksel inanç ve inanışlarla ilgili söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özbek, E. E. (2016). *Tuva destanlarının söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Özcan Devrez, C. (2019). *11-17. Yüzyıl Orta Asya Türkçesinin söz varlığı*. [Doktora Tezi.] Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Özşahin, M. (2011). *Başkurt Türkçesi söz varlığı*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Öztürk, A. (2015). *Karay Türkçesinin tarihi ve çağdaş Kıpçak Türkçesiyle karşılaştırmalı söz varlığı- fiil*. [Doktora Tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Şerifoğlu, Y. (2011). *Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesindeki mutluluk/mutsuzluk kavramı ile ilgili fiil ve deyimlerde anlam ilişkisi*. [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Topal, E.(2012). *Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümesi ile Yeni Uygur Türkçesi Kur'an tercümesinde dinî söz varlığı -karşılaştırmalı inceleme*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Zhamalihan, K. (2016). *Kıpçakçanın söz varlığı*. [Doktora Tezi] Yıldız Teknik Üniversitesi.

Zhumabekov, K. (2019). *Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde hayvan adı içeren atasözleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma*. [Doktora Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.

Makale

Adilov, M. (2017). Kazak Türkçesi deyimlerinde yer alan arkaik sözlerin Türkiye Türkçesi yardımıyla açıklanması Üzerine. *3. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı – I*. 31-42.

Akalın, Ş. H. (..). Şor Türkçesinin söz varlığındaki Rusça ödünçlemeler ve alıntılar üzerine. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 11.

Akalın, Ş. H. (1995). Şor Türkçesinin söz varlığı üzerine araştırmalar. *Türk Lehçeleri Dergisi*, 1.

Akalın, Ş. H. (1996). Şor Türkçesinin söz varlığı üzerine gözlemler. Marmara Üniversitesi. *Türkiyat Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Sibirya Semineri*.

Akalın, Ş. H. (1997). Şor Türkçesinin söz varlığındaki Rusça ödünçlemeler ve alıntılar üzerine. *İ. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, IX. Millî Türkoloji Kongresi*.

Akar, A. Ve Günay, A. (2014). derleme sözlüğünde Karaçay-Balkar Türkçesi söz varlığı. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat Ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 6, 1-48.

Aktaş, E. (2018). Hakaşça yeni ahit'in dinî söz varlığı. *Türk Bitig Türklük Bilimi Araştırmaları. Kırklareli Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Bölümü Yıllığı*. 39-50

Alışova Demirdağ, E. (2009). sovyetler birliği döneminde Başkurt, Karakalpak, Kırgız lehçelerindeki toplumsal- siyasi söz varlığı. *Kıbrıs Türk Dili Dergisi*, 2, 57-63

Alkaya, E. (2009). Sibirya Tatar Türkçesiyle Güney Sibirya (Altay, Hakas, Tuva) Türk lehçeleri arasındaki ortak unsurlar. *Turkish Studies Dergisi*, 4, 273-321.

Alkaya, E. (2012). Sibirya Tatar Türkçesiyle Türkiye Türkçesi ağızlarındaki benzerlikler üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies Dergisi*, 4, 275-295.

- Amanova, L. (2014). Türkiye Türkçesindeki deyim ve atasözlerin Özbek Türkçesine aktarma problemi. *TSA Dergisi*, 3, 167-177.
- Arslan, D. ve Arslan, M.S. (2019). Kazak Türkçesindeki “Jürek” ile kurulan deyimlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 43, 67-77.
- Arslan, M. (2017). Kırgız Türkçesinde deri ve dericilik ile ilgili söz varlığı. *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*, 324-330.
- Arslan, M. ve Sönmez, M. (2020). Türkiye Türkçesindeki kap kacakla ilgili söz varlığının Çuvaş Türkçesiyle karşılaştırılması. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4, 23-35.
- Ataizi, D. (2013). Kaşkay Türklerinde akrabalık adları. *Dilleri Ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Topulukları 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 107-115.
- Atmaca, E. (2009). Kazak Türkçesinde “göz” organ ismiyle kurulmuş deyimlerin yapı ve anlam özellikleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2, 19-35.
- Atmaca, E. (2012). Kazak Türkçesinin söz varlığındaki Rusça alıntılar ve ses değişimleri. *Turkish Studies Dergisi*, 3, 275-298.
- Ayan, E. Ve Yüce, S. (2013). Kazak Türkçesinde “ak” kelimesi ve buna bağlı deyimler. *VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, 461-469.
- Ayazlı, Ö. (2009). söz varlığı açısından anadolu ağızları ve Sibir Grubu Türk dilleri. *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi*, 19, 33-46.
- Aydoğmuş, E. (2019). Kırgız ve Türkiye Türkçesi deyimlerinde “kalp/ yürek. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 3126-3145.
- Bulduk, T. B. (2020). Derleme sözlüğü’nde Kumuk Türkçesi Söz Varlığı. *Tarih Okulu Dergisi*, 44, 501-529.
- Cumakunova, G. (2008). Kırgız Türkçesinde Arapçadan alıntı kelimeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar*, 9, 101- 117.
- Çakmak, C. (2015). Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde bulunan benzer atasözleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 177-189.
- Çolak, D. (2016). Saha (Yakut) Türklerinin söz varlığında zaman ile ilgili kelimeler ve ifade çeşitleri. *Dil Araştırmaları Uluslararası Hakemli Dergi*, 19, 199-206.

- Çolak, K. (2019). Clauson'un temel söz varlığının Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi açısından leksikoistatistiksel incelenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 26-45.
- Dağlı, H. (2019). Gagavuz Türkçesinde hayvan adları ve fonetik görünümleri üzerine bir araştırma. *Takvim-İ Vekayi*, 23-39
- Demirbağ, M. (2017). Türkiye Türkçesi ağzlarında seslenme sözleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4, 2154-2181.
- Doğan Balcı, Ş. (2020). P. S. Pallas'ın "zoographia rosso-asiatica" adlı eserinde Hakas ağızlarına ait hayvan adları. *Türkbilig Dergisi*, 39, 29-50.
- Durbilmez, B. (2019). Türk dünyasındaki kültürel gelişmeler içinde birleştirici bir unsur: ortak atasözleri (Türkiye ve Kazakistan sahası atasözlerinden örneklerle). *Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu 20. Yüzyıl Başlarından Günümüze Türk Dünyası'ndaki Siyasi, İktisadi Ve Kültürel Gelişmeler Uluslararası Sempozyumu*, 497- 558.
- Durmuş, O. (2013). Türkiye Türkçesi "olta" ile Çuvaşça "vılta" benzerliği üzerine. *Türkbilig Dergisi*, 25, 1-18.
- Efendioğlu, S. Ve Kıran, A. (2020). Çuvaş Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde Ortak kelimeler. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 64, 441-467.
- Er, E. (2020). Karaim halk takvimi: Ulug Ata Sanavı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1
- Erdin, C. Ve Doğan, L. (2020). Kadem Kaynaa romanının söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Rumelide Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö7). 15-38.
- Erenoğlu Ataizi, D. (2016). Kaşkay türkçesi söz varlığında adlar. *Tehlikedeki Diller Dergisi*.
- Erenoğlu Ataizi, D. (2017). Kaşkay Türkçesinde sayı sözcükleri: Şiraz Ve çevresinden örnekler. *Teke Dergisi*, 2, 865- 877.
- Erenoğlu, N. (2010). Kumuk Türkçesinde Oğuzca unsurlar. *Turkish Studies Dergisi*, 5, 416-461.
- Ergöneç, D. (2018). Nogay Türkçesinin söz varlığı ve sözlükleri üzerine. *5.Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi*, 922-930.
- Günay, A. (2017). Karaçay-Malkar Türkçesinin kendine has özellikleri ve Kıpçak lehçeleri arasındaki yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 53, 109-114.

- Güner, G. (2016). Codex Cumanicus bağlamında Kumanların / Kıpçakların gündelik hayatına dair söz varlığı: eşya adları. *Teke Dergisi*, 4, 1544-1560.
- Güner, G. (2020). Kuman bilmecelerinin söz varlığı ve dil hususiyetleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 1, 16-41.
- Güneş, B. (2016). Borçalı ve Çıldır Karapapak / Terekeme ağzı söz varlığının Türkçe/ Türkçeleşmiş sözler açısından karşılaştırılması. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 285-306.
- Hünerli, B. (2013). Gagavuz Türkçesindeki çok anlamlı “Uur (Uğur)” sözcüğü üzerine. *Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 351-358.
- Hünerli, B. (2018). “słownik karaimsko-rosyjsko-polski” adlı eserde geçen Karay (Karaim) atasözleri ve bunların ses, şekil ve söz varlığı açısından incelenmesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 24, 267-281.
- Hünerli, B. (2019). Ukrayna Gagauzlarından şair Vasiliy Uzunov'un hayatı, şiirleri ve şiirlerindeki söz varlığı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 61, 56-65.
- Ilgın, A. (2017). Tofa (Karagas) Türkçesinde zaman adları üzerine. *Dil Araştırmaları Uluslararası Hakemli Dergi*, 21, 179-187.
- İlker, T. (2020). Tuva Türkçesinde hayvanlara yaşlarına göre verilen isimler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Sayı:32. S.1570- 1592.
- Kaljanova, E. (2013). Eski Türk yazıtları ve Kazakçadaki ortak kelimeler. *Bulleten Dergisi*, 61, 223-244.
- Kalkan, N. (2020). Başkurt Türkçesinde hayvan adlarıyla ilgili aktarmalar. *İdil Dergisi*, 330-364.
- Kaplankıran D. (2017). kavram alanları açısından Kazak Türkçesinde ‘Tört Tülik’ kapsamında yer alan hayvan adları. *Türk Dergisi*, 9, 38-58.
- Kaplankıran, D. (2016). Kazak Türkçesinde organ ve vücut bölümlerine ilişkin adlarla oluşturulan bitki adlandırmaları. *Turkish Studies Dergisi*, 11, 263-300.
- Kaplankıran, D. (2017). Kazak Türkçesinde kullanılan akrabalık ve yakınlık terimleri. *Teke Dergisi*, 2, 847-864.
- Kaplankıran, D. (2017). Kazak Türkçesinde sevgi ve saygı anlamı taşıyan seslenmeler. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 59, 241-268.
- Kaplankıran, D. (2018). Kazak Türkçesinde insanlar için kullanılan yaşa bağlı terimler. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 14, 76-87.

- Kara, M. (2013). Hakas Türkçesinde Arapça ve Farsça alıntı kelimeler. *Zfwt Dergisi*, 3, 155-162.
- Karadağ Toprak, F. (2020). Divânu Lügâti't- Türk'teki renk adlarının güney Sibirya (AltayTuva- Hakas) Türk dillerindeki görünüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2, 515-529.
- Karadağ, F. (2018). Dîvânu Lugâti't- Türk'ten Güney Sibirya Türk dillerine zaman kavramı ile ilgili söz varlığı. *2.Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, 81-97.
- Karaman, A. (2013). Yeni Uygur Türkçesinde kullanılan giyecek adları. VI. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, 133-141.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2003) Fu-Yü Kırgızcasının temel söz varlığı. *Milli Folklor Uluslararası Halk Bilimi Dergisi*, 60, 184-199.
- Kılıç, İ. (2020). Saha (Yakut) Türkçesinde geyik ile ilgili adlandırmalar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1, 51-65.
- Kılıç, O. (2020). Oğuz grubu Türk yazı dillerinde askerî terimler ve kavramlar (rütbe, birlik adları, çağdaş silahlar). *Oğuz Türkçesi Araştırmaları Dergisi*, 2, 52-63.
- Kızıldağ, S. H. (2020). Türk runik metinleri ile Nogay Türkçesinin ortak söz varlığı. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 111-151.
- Killi Yılmaz, G. (2017). Saha Türkçesinde ayı ile ilgili örtmece söz varlığı. *Türkbilgi Dergisi*, 33, 25-56.
- Kirişcioğlu, F. (2004). Saha Türkçesi'nde Moğolca söz varlığı üzerine düşünceler. *III. Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu*.
- Kocapınar, P. (2019). Kıpçak metinlerinde Allah ve sıfatları ile ilgili söz Varlığı. *Dil Araştırmalar*, 25, 97-113
- Koçoğlu Gündoğdu, V. (2012). söz varlığı temelinde Tuva Türkçesinin durumu. *Dilleri Ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları Konulu 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, 331-337.
- Koçoğlu Gündoğdu, V. (2020). Sengel Tuvalarının söz varlığında küçük ve büyük baş bazı hayvan adları üzerine. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2, 429-446.
- Koçoğlu Gündoğdu, V. (2019). Eski Türkçeden Sayan Türkçesine anlam değişimleri: adak. *Dil Araştırmaları*, 25, 55-79.

- Kurbanova, M. Ve Öz, F.O. (2020). Özbek Türkçesindeki kalıp sözlerin Türkiye Türkçesindeki kalıp sözler ile karşılaştırılması. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 2, 189-199.
- Kuybu, E. (2016). Heyder Baba'ya selam şiirinde yansıma yoluyla ortaya çıkan söz varlığı. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri: 3 Uluslararası Muhammed Hüseyin Şehriyar Bilgi Şöleni*, 163-174.
- Malkoç, E. (2019). Hakas Türkçesi atasözleri ve deyimlerinde giyim kuşam ve süslenme kültürüne ait söz varlığı. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 737-745.
- Maşkaraoğlu, S. (2018). Kırım-Tatar söz varlığında bazı eş anlamlı sıfatların kullanımı üzerine notlar. *Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi*, 45, 105-126.
- Nuriahmetova, A. (2014). Günümüz Kırgız Türkçesinde Rusça unsurlar. *The Journal Of Academic Social Science Studies Dergisi*, 27, 333-347.
- Orozobayev, M. (2019). Kırgız kültüründe aşık kemiği ve Kırgızcadaki Aşık oyunlarıyla ilgili söz varlığı. *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Dil Araştırmaları Dergisi*.
- Oruç Aslan, B. (2013). Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesi'ndeki benzer atasözleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 207, 281-290.
- Ölmez, M. (2007). Tuvacanın söz varlığı Eski Türkçe ve Moğolca denkleleriyle. *Wiesbaden, Harrassowitz In Kommission, (Veröffentlichungen Der Societas Uralo-Altaica, 72)*.
- Öner, M. (1998). Muhtar Evezov'un Jetim hikâyesinde dil (söz dökümü üzerinde yorumlar). *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 9, 27-90.
- Öner, M. (2007). Başkurtça söz varlığı üzerine notlar. *Belleten Dergisi*, 2, 89-99.
- Öner, M. (2008). Bugünkü Kıpçak Türkçesi ortak söz varlığı denemesi. *Belleten Dergisi*, 2, 77-97.
- Öner, M. (2008). K. K. Yudahin sözlüğüne göre Kırgızca söz varlığı. *Belleten Dergisi*, 1, 101-112.
- Öner, M. (2019). Tatar sözlük yazarlığı ve Tatarca söz varlığı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 48, 157-180.

- Öner, M. vd. (2005). Lehçe-i Tatarî'nin söz varlığı üzerine bir inceleme. *Altınorda Ve Varisleri II: Uluslar Arası Konferansı'nda Sunulan Bildiri. Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı.*
- Özakdağ, N. (2018). Gagauz Türkçesinin söz varlığında toy kelimesi üzerine. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4, 127-137.
- Özdemir, E. D. Ve Arslan, M. (2017). Karşılaştırmalı dil bilimi bağlamında Çağdaş Türkiye ve Kazak Türkçelerindeki evren, dünya, gökyüzü, hava olaylarıyla ilgili söz varlıklarının karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 53, 139-150.
- Özdemir, E. D. ve Arslan, M. (2018). Bugünkü Türkiye ve Kazak Türkçelerinin kelime hazinesi ve sosyal yaşama dair söz varlıklarının karşılaştırılması. *İdil Dergisi*, 42, 118-136.
- Özeren M. (2015). Kırgız Türkçesiyle Türkiye Türkçesi ağızlarındaki söz varlığı benzerliği üzerine bir değerlendirme. *Teke Dergisi*, 1, 138-168.
- Özeren, M. (2014). Salar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki ortak Arapça-Farsça alıntı sözcükler. 7. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, 309-330.
- Özşahin, M. (2013). “Çaça” sözü üzerine. *Türkbilig Dergisi*, 26, 51-62
- Özşahin, M. (2013). Başkurt Türkçesinde “aзақ” sözünün anlamı üzerine. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 131-138.
- Özşahin, M. (2013). Kıpçak söz varlığında mevsimler. *Turkish Studies Dergisi*, 4, 1187-1196.
- Öztürk, A. (2015). Karaycadaki alıntı kelimeler. *Gazi Türkiyat*, 16, 143-164.
- Öztürk, A. (2017). Kuman Türkçesi ve Ermeni harfli Kıpçak Türkçesinin ortak söz varlığı üzerine. 12. *Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 124-135.
- Öztürk, A. (2019). Çağdaş Kıpçak Türkçesinin söz varlığına Karay Türkçesinden katkılar. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 283- 302.
- Öztürk, A. (2019). Kuman, Ermeni harfli Kıpçak ve Karay Türkçelerinin ortak söz varlığı üzerine. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 61, 78-92.
- Pilten Ufuk, Ş. (2014). Deneyim değerleri açısından İsmail Gaspıralı'nın söz varlığı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4, 107-134.

- Sağlık Şahin, G. S. (2015). Türkmen Türkçesinde askeri terimler- 2: savuma araçları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, 24-38.
- Sağlık Şahin, G. S. (2018). Türkmen Türklerinde ölüm: geleneksel uygulamalar ve söz varlığı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, 285-306.
- Salan, M. (2017). Kitābü'l-İdrāk haşiyelerinin özgün söz varlığı ve Anadolu Türkçesindeki karşılıkları. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 103-144.
- Sarıca, B. (2020). Türkçede diş at (kısarak) için kullanılan sözcükler. *Zfwt*, 1, 1-17.
- Sönmezler Duran, Ö. (2019). Kazan-Tatar Türkçesinde örtmece sözler ve kullanım alanları. *Turkish Studies Dergisi*, 4, 2109-2121.
- Şayhan, F. (2012). Kırım-Karay türkülerinin anadolu türküleriyle söz benzerlikleri açısından mukayesesi. *Millî Folklor Dergisi*, 96, 94-104.
- Tanç, M. (...). Türkiye Türkçesi ağızlarında çağdaş Kıpçak grubu Türk lehçeleriyle ortaklık gösteren söz varlıkları.
- Tavkul, U. (2016). Karaçay-Malkar Türkçesinde hastalık adları ve bununla ilgili bazı fiiller, deyimler ve atasözleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3, 111-122.
- Tekin, F. (2008). Özbek Türkçesi Söz varlığına bir bakış (XIX.yüzyılın ikinci yarısı-XX. yüzyıl başları). *Turkish Studies Dergisi*, 3, 608-618.
- Temel, D. Ve Özyetgin, A.M. (2020). Memlûk-Kıpçak Türkçesi söz varlığı araştırmalarına katkılar: göz kusurları ile ilgili sözcükler ve Kazakçadaki kullanımları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 107, 516-524.
- Temur, N. Ve Mehmet, G. (2010). Salar sözlü edebiyatında iki tür: sağış ve orih söz. *Millî Folklor Dergisi*, 86, 115-126.
- Teymurlu, Z., Emiroğlu, Z. (2016). Azeri Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki söz varlığının temel özelliklerine dair. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24, 264- 276.
- Toprak, F. (2005). Harezmi Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi metinlerinin söz varlığı (fiil) açısından karşılaştırılması. *Ekev Akademi Dergisi*, 287-305.
- Tosun, İ. (2020). Tuva Türkçesinde “çok”. *Teke Dergisi*, 2, 605-619.
- Tosun, İ. (2020). Tuva Türkçesinde ayı ve kurt ile ilgili söz varlığı. *IV. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 413-428.

- Ulutürk, B. (2015). Kıpçak Türkçesi söz varlığındaki meyve vermeyen ağaç adları üzerine bir inceleme. *Belleten Dergisi*, 2, 197-208.
- Uzun, G. (2011). Doğu Türkistan Kırgız Türkçesinde yer alan Türkçe ve Moğolca ortak kelimeler üzerine –I. *Turkish Studies Dergisi*, 1, 1899-1913.
- Uzun, G. (2020). Kırgız Türkçesinde ölüm ile ilgili örtmece ve tabu sözler. *Söylem Filoloji Dergisi*, 1.
- Uzunkaya, U. (2019). Halaçça sözlükler ve Halaççanın söz varlığı üzerine. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 63, 1-19.
- Yaghoobi, V. (2017). Kaşkay Türkçesinde aşağı:yukarı yön gösteren karşıtlıklar bağlamında bir aşağı yön göstericisi kotı/kota sözcüğü üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4, 85-119.
- Yazıcı Ersoy, H. (...). Başkurt Türkçesinde “kadın” ile ilgili söz varlığı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 55-82.
- Yazıcı Ersoy, H. (...). Başkurt Türkçesinde kalıp sözler. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1- 54.
- Yıldız, H. (2019). Eski Türkçe ile Yakutçanın karşılaştırmalı söz varlığı: ünlüyle başlayan sözcükler. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1, 233-254.
- Yıldız, H. vd. (2020). Kırım Karaycasının söz varlığına *krımkaıların atalar soıı* metninden katkılar. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 68, 997-1027.
- Yıldız, M. (2009). Nogay Türkçesinin söz varlığındaki Divanü Lugati't-Türk kaynaklı Oğuzca kelimeler. *Turkish Studies Dergisi*, 3, 2322-2337.
- Yöyen, H. (2017). Türkiye Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde renk adları. *12. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 76-83